

Tartu Ülikool
Maailma keelte ja kultuuride instituut

Annabel Bremen

KOHANIMEDE JA EESTI KESKAEGA KUJUTAVATE REAALIDE TÕLKE
ANALÜÜS INDREK HARGLA KRIMINAALROMAANIS „APTEEKER MELCHIOR
JA RATASKAEVU VIIRASTUS“

Magistritöö

Juhendaja: Terje Loogus, PhD

Tartu
2025

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
1. Ajaloo reaaliid.....	5
1.1 Reaali mõiste	5
1.2 Reaalide liigitamine	6
1.3 Reaalide tõlkemeetodid	7
1.4 Varasemad uuringud	8
2. Kohanimed.....	10
2.1 Nime mõiste	10
2.2 Nimede liigitamine.....	11
2.3 Nimede tõlkemeetodid	12
2.4 Varasemad uuringud	13
3. „Apteeker Melchior ja Rataskaevu viirastuse“ tõlke analüüs.....	15
3.1 Ajaloo reaalide analüüs	16
3.1.1 Ajaloo reaalide kategooriad.....	16
3.1.2 Ajaloo reaalide tõlkemeetodid.....	16
3.1.3 Ajaloo reaalide tõlke analüüs	18
3.2 Kohanimede analüüs	26
3.2.1 Kohanimede kategooriad.....	26
3.2.2 Kohanimede tõlkemeetodid.....	27
3.2.3 Kohanimede tõlke analüüs	28
3.3 Järeldused.....	35
Kokkuvõte.....	37
Kasutatud kirjandus	39
Summary	41
LISA 1.....	43
LISA 2.....	49

Sissejuhatus

Käesolev magistr töö uurib Indrek Hargla kriminaalromaanis „Apteeker Melchior ja Rataskaevu viirastus“ esinevate kohanimede ja Eesti keskaega kujutavate ajaloo reaalse inglise keelde tõlkimisel kasutatud tõlkemeetodeid.

Indrek Hargla on üks Eesti tuntumaid ulmekirjanikke (Eesti Ilukirjanduse Andmebaas). Ta on kirjutanud üle 90 teose, mille hulka kuuluvad jutud, lühiromaanid, romaanid ja üks näidend (*ibid.*). Suuremat tähelepanu on köitnud tema kriminaalromaanide sari keskaja raeapteekrist Melchior Wakenstedist, mille põhjal on nüüdseks ilmunud ka populaarsed filmid (Rahva Raamat). Selles magistr töös analüüsitav teos „Apteeker Melchior ja Rataskaevu viirastus“ ilmus 2010. aastal ning see on sarja teine osa. Teose tegevus toimub keskaegses Tallinnas, kus raeapteeker Melchior Wakenstede uurib nelja inimese mõrva ja üritab lahendada Rataskaevu tänava viirastuse mõistatust.

Eesti Kirjanduse Teabekeskuse (Estonian Literature Centre) veebilehel on Hargla loominguga tõlgete kohta 49 sissekannet, 43 neist sissekannetest on Apteeker Melchiori sarja kohta. Melchiori sarja teoseid on tõlgitud kaheksasse keelde, esimesed kaks neist on tõlgitud ka inglise keelde, kusjuures mõlemal teosel on erinev tõlkija. Selles magistr töös analüüsitava teose on 2016. aastal inglise keelde tõlkinud Christopher Moseley. Moseley on Austraalias sündinud vabakutseline tõlkija, kes tõlgib eesti, soome, läti ja skandinaavia keeltest inglise keelde (Words Without Borders). Eesti keelest on Moseley tõlkinud mitmeid teoseid, muu hulgas „Tõde ja õigus II“, „Põrgupõhja uus Vanapagan“, „Ma armastasin sakslast“ ning „Apteeker Melchior ja Rataskaevu viirastus“ (Estonian Literature Centre).

Indrek Hargla romaani „Apteeker Melchior ja Rataskaevu viirastus“ tegevus leiab aset keskaegses Eestis. Suur osa Eesti keskaja terminoloogiast pärineb saksa keelest või on saksa keelest ja kultuurist tugevalt mõjutatud. Selle terminoloogia inglise keelde tõlkimine on keeruline, kuna inglise keelel ja kultuuril ei ole selliseid saksa mõjusid, mida leiame eesti keelest. Need kultuurilised erinevused võivad tekitada raskusi tõlkimisel. Lisaks on ajaloo tõlkimist üldiselt, aga ka täpsemalt Eesti ajaloo tõlkimist inglise keelde, vähe uuritud.

Selle magistr töö eesmärk on teada saada, kuidas analüüsitava teose tõlkija on lahendanud eesti kultuuriga seotud reaalse inglise keelde tõlkimisega kaasnevad probleemid. Uurimistöö otsib vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

1. Milliseid tõlkemeetodeid – säilitavaid või asendavaid – eelistab tõlkija Eesti ajalugu kujutavate reaaside tõlkimisel?
2. Milliseid tõlkemeetodeid eelistab tõlkija Eesti kohanime tõlkimisel?

Vastused neile uurimiküsimustele aitavad mõista, kuidas tõlkijad kultuuri reaasidega seotud tõlkeprobleeme lahendavad. Sellest magistritööst võib edaspidi võrdlusmaterjalina kasu olla üliõpilasel, kes soovib uurida kultuuri reaaside tõlkimist mõnes teises Christopher Moseley tõlkes või sama teose teiste keelte tõlgetes.

Käesolev uurimistöö koosneb kahest teoreetilisest peatükist ja analüüsist. Esimeses peatükis käsitletakse ajaloo reaale, nende kategooriaid, tõlkemeetodeid ja varasemate uuringute tulemusi. Teises peatükis käsitletakse kohanimesid, nime mõistet, nende liigitamist, tõlkemeetodeid ja varasemate uuringute tulemusi. Viimane peatükk on jagatud kolmeks, selle esimeses osas analüüsitakse ajaloo reaaside tõlkimist, teises osas kohanime tõlkimist ja viimases osas on välja toodud analüüsi järeldused.

1. Ajaloo reaaliid

1.1 Reaali mõiste

Erinevad tõlketeadlased on kultuuri reaaliidest ja nende tõlkemeetoditest rääkides kasutanud palju erinevaid termineid. Näiteks Peter Newmark (1988: 95) on reaaliidest rääkides kasutanud terminit *cultural words* ehk kultuurisõnad. Javier Franco Aixelá (1996: 68) on eelistanud terminit *culture-specific items* ehk kultuurispetsiifilised elemendid, mis rõhutab tõlkeprobleemi tekkimise potentsiaali kultuuride vahel. Ajaloo reaaliidest rääkides on Vid ja Žagar-Soštarić (2021: 233) kasutanud terminit *historical realia* ehk ajaloo reaaliid ning terminit *sovetsizm*, kui räägitakse täpsemalt Nõukogude Liitu puudutavatest reaaliidest. Selles magistritöös on kasutatud termineid reaaliid ja ajaloo reaaliid.

Newmarki (1988: 94) definitsioonis on kultuur mingile samas keele keskkonnas elavale kogukonnale omane eluviis ja selle ilmingud ning ta eristab kultuuri keelt, universaalset ja isiklikku keelt. Universaalse keele alla kuuluvaid sõnu on lihtne erinevatesse keeltesse tõlkida, sest need on kõigis keeltes olemas, siia kuuluvad sõnad nagu surm, elu, täht ja peegel (Newmark 1988: 94). Kultuurisõnad ehk reaaliid võivad tekitada tõlkeprobleeme keelepaaride puhul, millel puudub piisav kultuuriline kattuvus, siia kuuluvad sõnad nagu mussoon, *tagliatelle* ja stepp (Newmark 1988: 94). Aixelá (1996: 57) leiab, et reaaliid ei ole staatilised, see tähendab, et need muutuvad ajas ja reaaliid, mis eksisteerib ühe kultuuripaari vahel, ei pruugi teiste kultuuride kontekstis enam reaaliid olla. Reaaliid eksisteerib tänu kultuuridevahelisele tõlkeprobleemile, mis esineb selle tõttu, et tõlgitav element ei eksisteeri sihtkultuuris või sellel on teistsugune väärtus (Aixelá 1996: 57). Newmark (1988: 95) leiab, et üldiselt on reaaliidide tuvastamine lihtne, sest need on seotud ühe kindla keelega ja neid ei saa sõna-sõnalt tõlkida. Teisalt mainib ta, et reaaliid võivad olla ka universaalse keele sõnad, mis saavad kontekstis kultuurilise tähenduse ning mille mõte läheks otsetõlke puhul kaduma (Newmark 1988: 95). Vlahhov ja Florin (1980: 148 — viidatud Vid ja Žagar-Soštarić 2021: 236–237 kaudu) kirjeldavad reaaliid kui sõnu, mis viitavad ühe rahva elu, eluviisi, kultuuri või sotsiaalse arenguga seotud teemadele, faktidele ja esemetele, millel on rahvuslik ja/või ajalooline koloriit ja mis on teiste rahvuste jaoks segased või tundmatud. Nende reaaliidide alajaotuses on eraldi kategooria ka Nõukogude Liiduga seotud ajaloo reaaliididele, mida nimetatakse *sovetsizmiks* (1980: 148 — viidatud Vid ja Žagar-Soštarić 2021: 236 kaudu). Ajaloo reaaliid võib leida ka teiste tõlketeadlaste kultuurireaaliidide

alamkategoriate hulgast, näiteks Newmarki (1988: 101) reaali kategooriad hõlmavad ajaloo termineid, ning ka Aixelá (1996: 57) definitsioonis on ära mainitud ajaloolised isikud.

Vlahov ja Florin (1980: 148 — viidatud Vid ja Žagar-Soštaric 2021: 237 kaudu) leiavad, et ühise rahvusliku, ajaloolise ja sotsiaalse tausta puudumine muudab ajaloo reaaside tõlkimise keeruliseks ülesandeks, eriti kui sihtkultuuril puudub ühine ajalugu lähtekultuuriga. Nad toonitavad, et ajaloo reaale tõlkides olenevad valitud tõlkemeetodid sellest, milline on sihtkeel, näiteks kui tõlge on suunatud sarnase ühiskonnakorra või kultuuritaustaga riigi elanikele, on kalka ja transliteratsiooni kasutamine igati kasulik (Vlahov ja Florin 1980: 148 — viidatud Vid ja Žagar-Soštaric 2021: 237 kaudu). Kui tõlgitakse aga kultuurile, millel puudub side lähtekultuuri ja ühiskonnaga, võivad need tõlkemeetodid teksti lugejale segaseks muuta (Vlahov ja Florin 1980: 148 — viidatud Vid ja Žagar-Soštaric 2021: 237 kaudu). Sama põhimõtte kehtib ka Eesti ajaloo reaaside inglise keelde tõlkimisel. Võime püstitada hüpoteesi, et nende tõlkimine inglise keelde on keerulisem, kui nende tõlkimine näiteks saksa keelde, sest Eesti keskaja ühiskonnal, kultuuril ja ka sõnavaral on tugevad sidemed saksa keele ja ühiskonnaga (Kivimäe 2022).

1.2 Reaaside liigitamine

Reaaside rühmitamiseks on mitmeid erinevaid võimalusi. Aixelá (1996: 59) pakub, et tõlkija vaatepunktist võime reaasid jagada kaheks laiaks kategooriaks: nimed (*proper nouns*) ja levinud väljendid (*common expressions*), mille hulgas on esemed, asutused ja kombed, mis kuuluvad spetsiifiliselt ühe kultuuri juurde. Nimed omakorda võib jagada lisatähendusega (*loaded*) ja konventsionaalseteks (*conventional*), konventsionaalsed nimed on need, mille ainus ülesanne on nimekandjale viidata ning lisatähendusega nimedel on peale viitamise ka mõni muu ülesanne (Aixelá 1996: 59). Gambier (2008: 179 — viidatud Kauts 2012: 24 kaudu) jagab reaasid samuti kahte laia kategooriasse, esimesse kuuluvad näiteks kohalikud institutsioonid, ajaloolised isikud ja geograafilised terminid, teise kategooriasse kuuluvad tavad, kombed ja laadid.

Selles magistritöös jagatakse reaasid analüüsi tarbeks gruppidesse Peter Newmarki kategooriate järgi. Newmark (1988: 95) jagab reaasid viieks laiaks kategooriaks, milleks on loodusnähtused, materiaalne kultuur, sotsiaalne kultuur, organisatsioonid, tavad ja ideed,

ning žestid ja harjumused. Loodusnähtuste alla kuuluvad näiteks taimed ja loomad ning erinevad tuule tüübid ja pinnamoed (*ibid.*). Materiaalse kultuuri alla kuuluvad toit, riided ja transport, ning majade ja asulate tüübid (*ibid.*). Sotsiaalse kultuuri alla kuulub töö ja vaba ajaga seotud terminoloogia (*ibid.*). Organisatsioonide, kommete ja ideede alla kuuluvad muu hulgas erinevad poliitilised, administratiivsed, usu ja kunsti organisatsioonid (*ibid.*). Žestide ja harjumuste alla kuuluvad näiteks idioomid, mis jääksid otsetõlke puhul lugejale arusaamatuks (*ibid.*).

1.3 Reaalide tõlkemeetodid

Newmarki (1988: 81) liigituses viitab termin *translation methods* ehk tõlkemeetodid sellistele tõlkelahendustele, mis hõlmavad kogu teksti. Lausete ja väiksemate keeleühikute tõlkelahenduste kohta kasutab ta terminit *translation procedures* ehk tõlke protseduurid (Newmark 1988: 81). Sarnaselt Newmarkile kasutab Aixelá (1996: 60, 65) väiksemate keeleühikute tõlkelahendustest rääkides terminit *translation procedures* ehk tõlke protseduurid, kuid lisaks sellele kasutab ta samas tähenduses ka terminit *translation strategies* ehk tõlkestrateegiad. Vid ja Žagar-Soštaric (2021: 236) kasutavad selles kontekstis samuti kahte erinevat terminit: *translation methods* ehk tõlkemeetodid, ja *translation strategies* ehk tõlkestrateegiad. Selles magistritöös kasutatakse sõnade ja väljendite tõlkelahenduste tähenduses terminit tõlkemeetodid, sest just see tundus eesti keeles kõige loomulikum.

Kultuuri reaalide tõlkimise eesmärgil on välja töötatud mitmeid erinevaid tõlkemeetodite tüpoloogiaid. Newmarki (1988: 81–93) reaalide tüpoloogiasse kuulub 12 tõlkemeetodit. Nendeks on reaali üleviimine (*transference*), naturalisatsioon (*naturalisation*), kultuuriline ekvivalent (*cultural equivalent*), funktsionaalne ekvivalent (*functional equivalent*), kirjeldav ekvivalent (*descriptive equivalent*), sünonüüm (*synonym*), kalka (*through-translation*), grammatiline nihe (*shift/transposition*), tunnustatud tõlge (*recognised translation*), ajutine tõlge (*translation label*), parafras, märkused, seletused (*paraphrase, notes, glosses*) ja tõlkepaar (*couplet*) (Newmark 1988: 81–93). Reaalide tõlkemeetoditele lisaks tunnustab Newmark (1988: 81) ka sõna-sõnalist tõlkimist (*literal translation*) kui eraldi tõlkemeetodit, kuigi ta tõdeb, et tõlketeadustes tunnustatakse seda

järjest vähem päris tõlkemeetodina (Newmark 1988: 68). Vlahhov ja Florin (1980: 87 — viidatud Paputsevich 2022: 90 kaudu) on välja pakkunud kaks laia strateegiat reaaside edasiandmiseks: transkriptsioon ja tõlkimine. Tõlkimine jaguneb veel kolmeks kategooriaks: neologismide loomine (*introducing neologisms*), ligilähedane tõlge (*approximate translation*) ja kontekstipõhine tõlge (*contextual translation*) (Vlahhov ja Florin 1980 — viidatud Paputsevich 2022: 90–92 kaudu). Neologismide tutvustamine ja ligilähedane tõlge jagunevad omakorda veel tõlkemeetoditeks, neologismide tutvustamise alla kuuluvad kalka (*calque*), pool-kalka (*semi-calque*), adapteerimine (*adaptation*) ja semantiline neologism (*semantic neologism*) (Vlahhov ja Florin 1980 — viidatud Paputsevich 2022: 91 kaudu). Ligilähedase tõlke alla kuuluvad hüponüümia põhine tõlkimine (*hyper-hyponymic translation*), funktsionaalne asendus (*functional analogue*) ja kirjeldus, seletus, tõlgendus (*description, explanation, interpretation*) (Vlahhov ja Florin 1980 — viidatud Paputsevich 2022: 91–92 kaudu).

Selle magistritöö analüüsis kasutatakse Aixelá tõlkemeetodite tüpoloogiat, millele lisandub tunnustatud tõlge. Aixelá (1996: 61) tõlkemeetodid on jagatud säilitavaks ja asendavaks, olenevalt sellest, kas meetod säilitab reaali lähtekultuuri tähendust või asendab selle sihtkultuuri viitega. Tema säilitavate tõlkemeetodite alla kuuluvad kordamine (*repetition*), ortograafiline adapteerimine (*orthographic adaptation*), lingvistiline tõlge (*linguistic [non-cultural] translation*), tekstiväline selgitus (*extratextual gloss*) ja tekstisisene selgitus (*intratextual gloss*) (Aixelá 1996: 61–62). Asendavate meetodite alla kuuluvad sünonüüm (*synonymy*), piiratud üldistus (*limited universalisation*), täielik üldistus (*absolute universalisation*), asendamine sihtkultuuri terminiga (*naturalisation*), välja jätmine (*deletion*), reaali lisamine (*autonomous creation*), kompenseerimine (*compensation*), mis kombineerib väljajätmise ja reaali lisamise (Aixelá 1996: 63–64). Tõlkemeetodite selgitused on esitatud analüüsi osas.

1.4 Varasemad uuringud

Ajalooliste reaasidega seotud tõlkeprobleemid on huvi pakkunud mitmetele tõlketeadlastele. Näiteks Vid ja Žagar-Soštaric (2021: 235–236) analüüsivad oma uurimistöös Nõukogude Liiduga seostuvate reaaside tõlkimist viies erinevas ingliskeelses tõlkes Mihhail Bulgakovi

teosest „Saatuslikud munad“, tõlked on ilmunud aastatel 1964, 1990, 2003, 2010 ja 2011. Vid ja Žagar-Soštarić (2021: 234) keskendusid oma töös kodustamise ja võõrapärasdamise uurimisele poliitilise administratiivse ja materiaalse kultuuri sõnavara tõlkimisel. Analüüsimiseks kasutati Aixelá reaalide tõlkemeetodite tüpoloogiat (*ibid.*). Analüüsiks valiti välja kaheksateist reaali ja nende originaale võrreldi kõigi viie tõlkega (Vid ja Žagar-Soštarić 2021: 251). Vid ja Žagar-Soštarić (*ibid.*) leidsid, et säilitavatest tõlkemeetoditest on tõlgetes 17 korral kasutatud ortograafilist adapteerimist, 30 korral kalkat ja 24 korral lingvistilist tõlget, neid tõlkemeetodeid kombineeriti tekstisiseste ja tekstiväliste selgitustega. Asendavatest strateegiatest kasutati 1 korral sünonüümi, 2 korral sihtkultuuri terminiga asendamist, 6 korral piiratud üldistust ja 2 korral reaali lisamist (*ibid.*). Reaali väljajätmist esines kõigi tõlgete peale kokku ainult ühel korral. Analüüsi tulemustest näeme, et tõlkijad on eelistanud säilitavaid strateegiaid asendavatele (*ibid.*).

2017. aastal analüüsis Vid (2017: 179) Nõukogude Liidu kultuuri, ajaloo ja sotsiaalse kultuuri terminite tõlkimist kuues erinevas ingliskeelses tõlkes Mihhail Bulgakovi teosest „Meister ja Margarita“, tõlked ilmusid esimest korda aastatel 1957, 1967, 1995, 1997, 2006 ja 2008. Reaalide analüüs põhines Vinay ja Darbelnet tõlkemeetodite tüpoloogial, millele lisati ka translitereerimise meetod ja kaks säilitavat tõlkemeetodit Aixelá tüpoloogiast: tekstisisene selgitus ja tekstiväline selgitus (Vid 2017: 185–186). Analüüs paljastas, et säilitavate tõlkemeetodite puhul kasutasid kõik tõlkijad peamiselt translitereerimist, poolkalkat, kalkat, tekstisisest selgitust, tekstivälist selgitust ja lingvistilist tõlget (Vid 2017: 197). Asendavate strateegiate puhul oli kõige rohkem kasutatud adapteerimist ja kahel juhul moduleerimist ja grammatilist nihet (*ibid.*).

Kuna mõlemas uurimistöös on populaarsemate tõlkemeetodite hulgas kalka, lingvistiline tõlge ja tekstisisene ning tekstiväline selgitus, võib püstitada hüpoteesi, et ka selles magistristöös analüüsitavas korpuses on reaale tõlkides kasutatud kõige rohkem just neid tõlkemeetodeid. Samamoodi võib püstitada hüpoteesi, et ortograafilist adaptiooni, kuhu alla kuulub ka translitereerimine, selles uurimistöös ei esine, sest erinevalt vene keelest kasutavad eesti ja inglise keel sama tähestikku.

2. Kohanimed

2.1 Nime mõiste

Nimed ja nende suhe maailmaga on alati filosoofe paelunud (Cabrera ja Mi 2023: 227). Sokrates uuris, kas nimed paljastavad asjade olemust või määratakse neid suvaliselt. Samal ajal mõtlesid ka Hiina filosoofid nime ja selle olemuse üle (*ibid.*). Stoikutest grammatikud olid esimesed, kes eristasid pärisnimesid üldnimedest, öeldes, et pärisnimedel on individuaalne omadus ja üldnimedel on üldine omadus (Robins 1996: 12 — viidatud Cabrera ja Mi 2023: 228 kaudu), mis tähendab, et pärisnimed viitavad ühele kindlale isikule või objektile ja üldnimed viitavad rohkem kui ühele isikule või objektile. Teadlased on peale seda neid mõisteid edasi arendanud (Cabrera ja Mi 2023: 228).

Eki teatmik (2021) tõdeb, et nime mõistele puudub ühine definitsioon, kuid seal määratletakse nime neli peamist tunnust: nimi eristab üht eset teiste sarnaste hulgast, üldjuhul ei kirjelda nimi eset, nimi kinnitatakse esemele nimepaneku aktiga ja nimega käivad kaasas eriõigused (nimepaneku õigus on sätestatud ja nimede kasutamist saab piirata). Kõik nime tunnused ei esine alati korraga ja sellepärast ei ole võimalik selgelt määratleda mis on nimi ja mis ei ole (*ibid.*). Saragossà (2014 — viidatud Amini, Rue, Yi ja Ravindran 2022: 44–45 kaudu) defineerib pärisnime kui nime, mis antakse ühele kindlale inimesele, kohale või asjale, ning mida kirjutatakse tavaliselt suure algustähega. Peter Matthews (1997: 300 — viidatud Fernandes 2006: 45 kaudu) ütleb, et pärisnimi on nimi, mida kannab konkreetne üksikisik või üksikisikute kogum. John Algeo (1973: 2 — viidatud Cabrera ja Mi 2023: 228 kaudu) defineerib nimesid kui omadussõna kategooriat, mille saab jagada päris- ja üldnimedeks. Fernandes (2006: 45) defineerib nime kui sõna või sõnu, mille peamine eesmärk on tuvastada ühte kindlat inimest, looma, kohta või asja. Selleks, et nimi saaks seda eesmärki täita, peab see olema meelde jääv, kuid nimesid, mis on lugeja jaoks fonoloogiliselt või ortograafiliselt võõrad, võib olla keeruline meelde jätta (Fernandes 2006: 48). Lisaotstarbena võivad nimed, eriti ilukirjanduslikud nimed, kanda ka semantilist, semiootilist või foneetilist tähendust, mida tuleb tõlkes kindlasti edasi anda (Fernandes 2006: 46).

Amini *et al* (2022: 44–45) leiab, et nimed võivad kanda ka ajaloolisi, geograafilisi või kultuurilisi konnotatsioone, mis muudavad nime tõlkimise keeruliseks. Lisaks on nimede tõlkimine keeruline, kuna tõlkija peab nime tähenduse edasiandmiseks ära tundma nime

kultuurile ja rahvusele olulised tunnused ja tõlkes esinevad vead võivad viia arusaamatusteni (Aubakir ja Makhpirov 2019 — viidatud Amini *et al* 2022:45 kaudu) ning tekitada lugejas segadust (Amini *et al* 2022: 45). Kohanimede tõlkimisega kaasnevate segadust tekitavate vigade alla võivada kuuluda näiteks grammatilised probleemid, sobimatud väljendid ja mitu tõlget ühe nime jaoks (Ng ja Amini 2019 — viidatud Amini *et al* 2022: 45 kaudu). Pärisnimede tõlkimine on keeruline ka selle pärast, et neis leidub tihti allusioone, sõnamängu ja mitmetähenduslikkust (Luca Manini 1996: 161–178 — viidatud Cabrera ja Mi 2023: 230 kaudu). Rääkides Hiina nimede tõlkimisest inglise keelde, ütlevad Wu ja Wu (2023: 1), et tõlkimiseks kasutatakse tihti *pinyin*-meetodit, mis ei võimalda sihtkeele lugejal aru saada nime kultuurilisest taustast. Mõned tõlketeadlased leiavad, et nimed peaksid tõlkimata jääma, näiteks Luca Manini (1996: 161–178 — viidatud Cabrera ja Mi 2023: 230 kaudu) leiab, et pärisnime tõlkides riskib tõlkija kultuuri konteksti hävitamisega.

Amini *et al* (2022: 45) leiab, et tõlkijal peab kohanime tähenduse edasiandmiseks olema teadmisi nii lähte- kui sihtkultuurist. Fernandes (2006: 44) toob välja asjaolu, et nimesid liigitatakse tihti kultuurireaalide alla ja seetõttu lähtutakse neid tõlkides kultuurist, ise leiab ta, et nimede tõlkimisel tuleb arvestada enama kui ainult kultuuriga. Wu ja Wu (2023: 5) leiavad, et nimede tõlkimisel tuleb sobiva vaste valimiseks võrdselt kaalutleda nii keele, kultuuri kui ka suhtlus dimensiooni.

2.2 Nimede liigitamine

Nimede kategoriseerimiseks on palju erinevaid võimalusi. Tõlkija vaatepunktist võivad nimed jaguneda kaheks, esiteks konventsionaalsed nimed (*conventional names*), need on nimed, millel puudub lisatähendus, mida ei ole vaja sihtkeeles morfoloogiliselt ega fonoloogiliselt mugavdada või, mis on üle maailma tuntud, ja teiseks laetud tähendusega nimed (*loaded names*), neil nimedel on mingisugune semantiline, semiootiline või fonoloogiline lisatähendus, mida on vaja tõlkes edasi anda (Fernandes 2006: 49). George Stewart (2012 — viidatud Cabrera ja Mi 2023: 228 kaudu) on välja pakkunud üheksa kohanime kategooriat: kirjeldavad nimed (*descriptive names*), omandilised nimed (*possessive names*), sündmuslikud nimed (*incident names*), mälestusnimed (*commemorative names*), eufemistlikud nimed (*euphemistic names*), tehisnimed (*manufactured names*),

ülekantud nimed (*shift names*), etümoloogilised nimed (*folk etymological names*) ja veanimed (*mistake names*).

Nimed võib liigitada ka päris- ja üldnimedeks. Pärisnimed tähistavad kindlaid objekte, üldnimed tähistavad mingi eseme liiki (Eesti õigekeelsuskäsiraamat 2019). Näiteks on 'Tallinna linn' pärisnimi, mis kuulub ühele kindlale linnale, aga sõna 'linn' üksinda ei tähista mingit kindlat linna, vaid linna kogumikuna. Jaleniauskiene ja Čičelytė (2009 — viidatud Amini *et al* 2022: 47 kaudu) jagavad pärisnimed kuueks eraldi kategooriaks, milleks on üksikisikud, loomad, ettevõtted, kohanimed, sodiaagimärgid ja üritused (Amini *et al* 2022: 47).

Kohanimed saab omakorda kategooriateks jagada. Näiteks Richard Randall (2002 — viidatud Cabrera ja Mi 2023: 228–229 kaudu) liigitab kohanimed kaheks grupiks: looduslikud kohanimed ja inimtekkelised kohanimed. Eesti õigekeelsuskäsiraamatu (2022) järgi jagunevad kohanimed järgmiselt: haldusüksused (Põlva maakond, Prantsusmaa, Krasnojarski krai); linnad ja külad (Pariis, Narva linn); väikekohad (Nopri talu, Vabaduse väljak, Pärnamäe kalmistu); maastikuesemed, sealhulgas loodusvormid (Emajõgi, Krimmi poolsaar, Jägala juga); maad, paikkonnad, alad (Kuramaa, Siber, Lähis-Ida); maailmajaod ja mandrid (Euroopa, Aasia); taevakehad ja nende süsteemid (Neptuun, Suur Vanker, Siirius). Selles magistritöös kasutatakse nimede liigitamiseks Eesti õigekeelsuskäsiraamatu (2022) kategooriaid.

2.3 Nimede tõlkemeetodid

Newmark (1988: 95, 35) ei liigita pärisnimesid kultuuri reaaside alla, kuid räägib siiski lähemalt, kuidas pärisnimedega tõlkides ümber tuleks käia. Näiteks mainib ta, et tõlkija peab üle kontrollima kõik tekstis olevad pärisnimed, mis tema jaoks tundmatud on (Newmark 1988: 35). Nord (2003: 184) leiab, et kohanime juurde kuuluva liigisõna tõlkimata jätmine võib teksti sihtkeele lugejale raskesti mõistetavaks muuta. Näiteks kui jätta Indrek Hargla teoses esineva kohanime 'Quad Dacki torn' liigisõna (torn) inglise keelde tõlkimata, ei saa lugeja aru, mis ehitise või kohaga tegemist on. Kindlaid reegleid liigisõnade tõlkimise kohta eesti-inglise suunal ei ole, soovitusel on Eki teatmik (2023) aga olemas. Mõne nime juures jäetakse liigisõna tõlkimata ja ainukeseks muudatuseks on asjaolu, et liigisõna alustatakse

suure tähega, teiste nimede juures jälle tõlgitakse liigisõna inglise keelde (Eki teatmik 2023). Kusjuures tänavanimede ja aadresside puhul ütleb Eki teatmik (2023), et liigisõnad jäetakse üldjuhul tõlkimata sellepärast, et enamikul tänavanimede liigisõnadel puuduvad kindlad vasted teistes keeltes. Juhul kui liigisõna ja nimetuom on kokku kirjutatud, näiteks 'Emajõgi', säilitatakse kohanimi originaalkujul ja selle juurde lisatakse ingliskeelne liigisõna, näiteks 'Emajõgi *River*' (Eki teatmik 2023). Turismitekstide puhul juhtub ka seda, et kogu nimi tõlgitakse sihtkeelde, näiteks 'Raekoja plats' on ingliskeelsetes turismitekstides 'Town Hall Square' (Eki teatmik 2023).

Hermans (1988) käsitleb nelja viisi nimedega tõlkes ümber käimiseks: kopeerimine, transkribeerimine, asendamine ja tõlkimine (Fernandes 2006: 49). Fernandes (2006: 50) pakub välja kümme nimede tõlkemeetodit, mis põhinevad Theo Hermansi 1988. aasta artiklil ja laste fantaasiakirjanduse portugali-inglise paralleelkorpusel (The Portuguese-English Parallel Corpus of Children's Fantasy Literature). Fernandese liigitust kasutatakse ka selles magistritöös. Tõlkemeetodite seletused on esitatud analüüsi osas.

2.4 Varasemad uuringud

Kohanimedede tõlkimist ilukirjanduses on uurinud mitmed teadlased. Näiteks Amini *et al* (2022: 50) uuringu eesmärgiks oli välja uurida, milliseid tõlkemeetodeid oli kasutatud kohanimedede tõlkimiseks teose „Journey to the West“ ingliskeelses tõlkes ja kuidas nende nimede tähendused on säilinud. Selle uurimiseks kasutati Fernandese (2006) välja pakutud tõlkemeetodeid. Kohanimedede liigitamiseks kasutati uuringus Urazmetovi and Shamsutdinova kohanimedede liigituse põhimõtteid (Amini *et al* 2022: 51). Cabrera ja Mi (2023: 234) töö uuris samuti kohanimedede tõlkimist teoses „Journey to the West“, nende töös liigitati kohanimed Richard Randalli kohanimedede kategooriate järgi, kuid Randalli kategooriad jagati omakorda päris nimedeks ja välja mõeldud nimedeks. Tõlkemeetodite analüüsiks ei kasutanud Cabrera ja Mi (2023: 236) ühtegi teise autori pakutud tõlkemeetodite tüpoloogiat, vaid nad koostasid tõlkeid analüüsides ise enda tüpologia, kuhu kuulus viis tõlkemeetodit: transliteratsioon (*transliteration*), sõna-sõnaline tõlkimine (*literal translation*), naturaliseerimine (*naturalization*), üldnimeks muutmine (*conversion to common names*) ja väljajätt (*omission*).

Amini *et al* (2022: 51) analüüsis teose esimese köite esimeses 25 peatükis esinevate kohanimedega tõlkimist inglise keelde, kokku analüüsiti 64 kohanime tõlget (Amini *et al* 2022: 57). Cabrera ja Mi (2023: 227) analüüsis kogu teoses esinevate kohanimedega tõlkimist hispaania keelde ja võrdles sealjuures kahte erinevat tõlget, kokku analüüsiti 414 kohanime tõlget (Cabrera ja Mi 2023: 232).

Amini *et al* (2022: 53) leidis, et kohanimedega tõlkimisel on 24 korral kasutatud tõlkimist, 10 korral mitme tõlkemeetodi segu, 13 korral grammatilist nihet, 7 korral tunnustatud tõlget, 4 korral transkribeerimist, 2 korral lisamist, ning 1 korral nime loomist, kustutamist, fonoloogilist asendust ja asendamist. Cabrera ja Mi (2023: 237) leidsid, et esimeses tõlkes kasutati tõlkimist 69% ja teises tõlkes 64% juhtudest, translitereerimist kasutati esimeses tõlkes 22% ja teises tõlkes 18% juhtudest, üldnimeks muutmist kasutati esimeses tõlkes 3% ja teises tõlkes 10% juhtudest, neutraliseerimist esines mõlemas tõlkes 4% juhtudest ja väljajätu esines esimeses tõlkes 2% ja teises tõlkes 4% juhtudest. Nii Amini kui Cabrera ja Mi analüüside puhul on kõige populaarsemaks tõlkemeetodiks sõna-sõnaline tõlkimine ja mõlemas uuringus osutus populaarseks ka transkribeerimine/translitereerimine. Asendamist ja väljajätu oli mõlema töö puhul kõige vähem kasutatud. Nende tööde põhjal võib püstitada hüpoteesi, et ka selle uurimistöö analüüsitavas korpuses on kohanimedega tõlkimisel kõige populaarsemaks meetodiks sõna-sõnaline tõlkimine. Transkriptsioon/translitereerimine on selles uurimistöös tõenäoliselt vähem kasutusel, arvan, et see osutus Amini *et al*, ning Cabrera ja Mi töödes nii populaarseks, kuna originaaltekst oli hiinakeelne.

3. „Apteeker Melchior ja Rataskaevu viirastuse“ tõlke analüüs

Selle magistritöö raames on tegemist kvalitatiivse ja kvantitatiivse uuringu kombineerimisega. Analüüsi alguses tuuakse välja statistiline informatsioon reaali kategooriate ja kasutatud tõlkemeetodite kohta ning seejärel vaadatakse mõningaid näiteid lähemalt.

Reaalide ja kohanimede leidmiseks loeti Indrek Hargla kriminaalromaan „Apteeker Melchior ja Rataskaevu viirastus“ läbi, ning jooniti alla teoses esinevad Eesti kohanimed ja Eesti keskaega kujutavad reaaliid. Seejärel loeti teksti paralleelselt ingliskeelse tõlkega ja valiti välja ning pandi kirja analüüsitavad kohanimed ja ajaloo reaaliid. Kui kohanimedid ja reaale oli alati tõlgitud samamoodi, pandi need tabelisse kirja ainult ühe korra. Kui neil esines aga alternatiivseid tõlkeid, pandi nimi ja reaal kirja koos kõigi erinevate tõlke versioonidega. Analüüsiks valiti välja 68 Eestiga seotud kohanime ja 80 Eesti ajaloo seotud reaali. Seejärel kategoriseeriti kõik kohanimed Eesti õigekeelsuskäsiraamatus pakutud kategooriate järgi ning ajaloo reaaliid Peter Newmarki kultuuri reaaliid kategooriate järgi. Viimasena määrati igale nimele ja reaaliile tõlkemeetod, kohanimede puhul kasutati Lincoln Fernandese nimede tõlkemeetodite tüpoloogiat ja ajaloo reaaliid puhul kasutati Javier Franco Aixelá kultuuri reaaliid tõlkemeetodite tüpoloogiat koos Peter Newmarki tunnustatud tõlkega.

Ajaloo reaaliid analüüs on esitatud peatükis 3.1 ja kohanimede analüüs peatükis 3.2. Mõlemas peatükis on esimesena esitatud andmete kvantitatiivse analüüsi ja seejärel kvalitatiivse analüüsi tulemused. Kvalitatiivse analüüsi osas välja toodud näitelauseid on läbivalt nummerdatud, esimesena on kirja pandud eestikeelne näitelause ja selle all on kirjas ingliskeelne näitelause. Analüüsitav reaal on igas lauses markeeritud paksu kirjaga ja iga lause taga on sulgudes kirjas ka selle teoses esinemise lehekülg. Näidetena ei ole iga tõlkemeetodi all välja toodud kõik reaaliid, mille puhul seda tõlkemeetodit kasutati. Valitud on mõned näited, mis tõlkemeetodit hästi iseloomustavad.

3.1 Ajaloo reaali analüüs

3.1.1 Ajaloo reaali kategooriad

Selle magistr töö raames analüüsitavad ajaloo reaali jagati gruppideks Peter Newmarki reaali kategooriate järgi. Indrek Hargla teosest valiti välja 80 Eesti ajaloo, eelkõige keskajaga, seotud reaali, mis on esitatud tabeli kujul lisa 1. Teosest valitud ajaloo reaali jagunesid kolme kategooriasse: materiaalne kultuur, sotsiaalne kultuur ning organisatsioonid, tavad ja ideed. Materiaalse kultuuri alla kuuluvad toit ja jook, riided, majade ja asulate tüübid ning transpordi vahendid (Newmark 1988:95). Sotsiaalse kultuuri kategooriasse kuuluvad töö ja vaba ajaga seotud terminid, ning organisatsioonide, tavade ja ideede kategooria hõlmab poliitilist, administratiivset, usu ja kunstiga seotud sõnavara (*ibid.*).

Tabel 1. Indrek Hargla teoses esinevate ajaloo reaali kategooriad

Materiaalne kultuur	27
Sotsiaalne kultuur	31
Organisatsioonid, tavad ja ideed	22

Eesti keskaega kujutavaid ajaloo reaale on igas reaali kategoorias üsna võrdselt. Kõige rohkem leidis teoses sotsiaalse kultuuri reaale, mida oli kokku 31. Materiaalse kultuuri termineid leidis teoses natukene vähem, neid oli kokku 27, ja kõige vähem oli analüüsitavate terminite hulgas organisatsioonide, tavade ja ideede kategooriasse kuuluvaid termineid.

3.1.2 Ajaloo reaali tõlkemeetodid

Selles magistr töö analüüsi Eesti keskaega kujutavate ajaloo reaali tõlkimist Javier Franco Aixelá tõlkemeetodite tüpoloogia põhjal, millele lisandus Peter Newmarki tüpoloogiasse kuuluv tunnustatud tõlge. Aixelá (1996: 61–64) tõlkemeetodid jagunevad säilitavateks meetoditeks, mille alla kuuluvad kordamine, ortograafiline adapteerimine,

lingvistiline tõlge, tekstiväline selgitus ja tekstisisene selgitus, ja asendavateks meetoditeks, mille alla kuuluvad sünonüüm, piiratud üldistus, täielik üldistus, asendamine sihtkultuuri terminiga, väljajätmine, reaali lisamine ja kompenseerimine. Magistritöö korpusesse valitud sõnade tõlkimisel tuvastati kaheksa peamist tõlkemeetodit: tunnustatud tõlge, lingvistiline tõlge, asendamine sihtkultuuri terminiga, piiratud üldistus, täielik üldistus, väljajätmine, kordamine ja tekstisisene selgitus.

Tabel 2. Indrek Hargla teoses esinevate Eesti keskaega kujutavate ajaloo reaali tõlkemeetodid

Säilitavad tõlkemeetodid	Lingvistiline tõlge	33
	Tunnustatud tõlge	11
	Tekstisisene selgitus	6
	Kordamine	5
	Kokku	55
Asendavad tõlkemeetodid	Täielik üldistus	20
	Piiratud üldistus	7
	Asendamine sihtkultuuri terminiga	5
	Väljajätmine	1
	Kokku	33

Tunnustatud tõlge on selle magistritöö raames liigitatud säilitavate tõlkemeetodite alla, sest tunnustatud tõlgete kaudu on ka sihtkeeles ära tuntav reaali kultuuriline taust. Näiteks on termini 'mustpeade vennaskond' tunnustatud tõlge *Brotherhood of Blackheads*, mis on ka inglise keeles äratuntav kui Eesti keskajaga seotud reaali.

Eesti keskaega kujutavate reaali tõlkimisel on tõlkija eelistanud säilitavate tõlkemeetodite kasutamist. Säilitavaid tõlkemeetodeid on kokku kasutatud 55 korda ja

asendavaid on kasutatud 33 korda. Säilitavate tõlkemeetodite hulgast olid kõige populaarsemad lingvistiline tõlge, mida kasutati 33 reaali puhul, ja tunnustatud tõlge, mida kasutati 11 reaali puhul. Viis korda tuvastati ka kordamist ja kuus korda tekstisisest selgitust. Asendavatest tõlkemeetoditest osutus kõige populaarsemaks täielik üldistus, mida oli kasutatud 20 korda. Vähem populaarsed olid piiratud üldistus, mida kasutati seitse korda, reaali asendamine sihtkultuuri terminiga, mida kasutati viis korda ja väljajätmine, mida kasutati üks kord.

Ajaloo reaalide tõlkimisel oli kaheksal korral kasutatud ka tõlkemeetodite kombineerimist. Kuuel korral oli säilitavat tõlkemeetodit kombineeritud teise säilitava meetodiga ja kahel korral kombineeriti säilitavat tõlkemeetodit asendavaga. Kombineeritud tõlkemeetodite puhul oli kõige levinumaks tõlkemeetodiks tekstisisene selgitus, mida oli kasutatud kuus korda. Lingvistilist tõlget oli kasutatud viis korda, kordamist kaks korda ning tunnustatud tõlget, piiratud üldistust ja täielikku üldistust oli kasutatud ühe korra. Järgmises alapeatükis on nimetatud tõlkemeetodite kasutamist analüüsitud lähemalt konkreetsete näidete varal.

3.1.3 Ajaloo reaalide tõlke analüüs

Säilitavad tõlkemeetodid

Lingvistiline tõlge

Lingvistilise tõlke käigus kasutatakse originaalile võimalikult lähedast sihtkeelset vastet, mille puhul on võimalik ära tunda lähtekultuur (Aixelá 1996: 61). See põhineb tihti sihtkeelde varem tõlgitud tekstidel (*ibid.*). Lingvistilist tõlget tuvastati analüüsitavas korpuses 33 korda.

Lingvistilist tõlget kasutati paljude erinevate kategooriate sõnade tõlkimiseks. Näidetes 1a, 2a ja 3a on lingvistilist tõlget kasutatud ametinimetuste tõlkimiseks.

(1) „[...] ja siis **toomhärri** Albrechti maja.“ (lk 51)

(1a) „[...] and then the home of **Canon Albrecht**.“ (lk 49)

(2) „[...] kui **komtuur** on vasallid kokku kutsunud [...]“ (lk 98)

(2a) „[...] *when the **commander** has summoned the vassals together [...]*“ (lk 96)

(3) „[...] isa õpetusi ning rae ja **linnatohtri** korraldusi.“ (lk 16)

(3a) „[...] *his father's teachings and the orders of the Council and the **town physician***.“ (lk 14)

Lingvistilise tõlke kirjelduses on Aixelá (1996: 61) eraldi ära maininud, et seda tõlkemeetodit kasutatakse tihti mõõtühikute tõlkimisel. Seda on tehtud ka Hargla teose tõlkimisel näites 4a.

(4) „[...] ja palju parem kui **toop** mündiõlut.“ (lk 77)

(4a) „[...] *one much better than a **stoup** of mint ale*.“ (lk 77)

Näidetes 5a, 6a ja 7a on lingvistilist tõlget kasutatud ehitistega seotud sõnavara tõlkimiseks.

(5) „[...] peaaegu **ordukindluse** jalamil [...]“ (lk 13)

(5a) „[...] *almost the foundation of the **Order's fortifications** [...]*“ (lk 11)

(6) „[...] kus ta oma mehega oli **vasallimõisas** teenijaks olnud.“ (lk 77)

(6a) „[...] *where she and her husband had been servants on the **vassal's estate***.“ (lk 76)

(7) „[...] sest ta oli ühe **ordumõisa** teenija poeg [...]“ (lk 155)

(7a) „[...] *for he was the son of a servant in one of the **Order's manor houses** [...]*“ (lk 154)

Lingvistilist tõlget on neli korda kasutatud ka termini 'joodud' tõlkimiseks, kusjuures tõlge on iga kord vähemalt natukene erinev. Sõnaveeb defineerib jootu kui suurt jooma- ja söömapidu mingi perekondliku tähtpäeva või muu sündmuse tähistamiseks (EKI ühendsõnastik 2025 *sub* joot). Näites 8a ja 9a on lähtunud jootude joomapeo tähendusest. Näites 10a on see tõlgitud söömapeoks ja näites 11a on joodud tõlgitud pidustuseks, mida võib tegelikult tõlgendada ka üldistusena.

(8) „[...] keda ta vist Mustpeade gilditoas **jootudel** mõnikord kohanud oli.“ (lk 77)

(8a) „[...] *whom he must have met at some **drinking session** in the Blackheads' Guildhall.*“ (lk 77)

(9) „[...] gildisaal on homme **pennijootudeks** lahti [...]“ (lk 200)

(9a) „[...] *the Blackheads' Guildhall would be open for '**penny drinks**' tomorrow [...]*“ (lk 199)

(10) „Nad vahetasid **jootudel** [...] paar lauset [...]“ (lk 94)

(10a) „*At **feasts** [...] they would exchange a couple of sentences [...]*“ (lk 92)

(11) „[...] isegi **jõulujuootudel** pole teda alati nähtud.“ (lk 149)

(11a) „[...] *he wasn't even always there at **Christmas festivities**.*“ (lk 148)

Tunnustatud tõlge

Tunnustatud tõlked on sihtkeeles olemasolevad kokku lepitud terminite vasted (Newmark 1988: 89). Nende tunnustatud tõlgete kasutamine on tõlkides tugevalt soovitatud, sest terminile uue tõlke loomine võib segadust tekitada (*ibid.*). Kuna tunnustatud tõlked võivad kohati kattuda Aixelá lingvistilise tõlke kontseptsiooniga otsustasin tunnustatud tõlke meetodi määrata sellistele terminitele, millel on olemas näiteks Vikipeedia või Britannica artiklid. Hargla teose ingliskeelses tõlkes leiti tunnustatud tõlkeid 11 korda, siin on välja toodud kümme näidet tunnustatud tõlke kohta, viimane tunnustatud tõlke näide on välja toodud kombineeritud tõlkemeetodite juures.

Näites 12a on tunnustatud tõlget kasutatud ühe ametinimetuse tõlkimiseks.

(12) „[...] elasid **bürgermeister** Wolze ja kaupmees Nider.“ (lk 51)

(12a) „[...] *lived **Burgomaster** Wolze and Nider, another merchant.*“ (lk 49)

Näited 13a kuni 17a on Eesti keskajaga seotud ajalooliste organisatsioonide kohta.

(13) „**Vitaalivennad** olid Läänemerelt küll minema tõrjutud [...]“ (lk 7)

(13a) „*The Victual Brothers had been expelled from the Baltic Sea [...]*“ (lk 5)

(14) „Peagi alustasid ka **dominiiklased** [...]“ (lk 7)

(14a) „*The Dominicans had begun [...]*“ (lk 5)

(15) „**Saksa ordu Preisi haru**, Poola ja Leedu [...]“ (lk 8)

(15a) „[...] *the Prussian branch of the Teutonic Order, Poland and Lithuania.*“
(lk 6)

(16) „**Hansalinna** elu kulges kindla rütmi järgi“ (lk 9)

(16a) „*Life in a Hanseatic town proceeded according to a fixed rhythm.*“ (lk 8)

(17) „[...] kui **mustpead** raudrüüd selga panid [...]“ (lk 29)

(17a) „[...] *when the Brotherhood of Blackheads put on their suits of armour [...]*“
(lk 27)

Näited 18a kuni 21a on ajaloo sündmuste ja nende tunnustatud tõlgete kohta.

(18) „[...] tulised läbirääkimised **Thorni (Toruni) rahulepingu** üle [...]“ (lk 8)

(18a) „[...] *stormy negotiations continued over the Treaty of Thorn [...]*“ (lk 6)

(19) „[...] puhkes selle piiride lähedal **hussiitide sõda** [...]“ (lk 8)

(19a) „[...] *Hussite War broke out near its borders [...]*“ (lk 6)

(20) „[...] kutsus Riia piiskop **Liivimaa seisustepäevale** esimest korda linnade esindused [...]“ (lk 8)

(20a) „[...] *the Archbishop of Riga invited representatives of towns in the region to appear before a meeting of the Livonian Diet for the first time [...]*“ (lk 7)

(21) „[...] **laste ristsõdades** aga surid tuhanded noorukid [...]“ (lk 9)

(21a) „[...] *during the **Children's Crusades**, thousands of youngsters died [...]*“ (lk 8)

Kordamine

Kordamise käigus säilitab tõlkija lähtekeelse reaali võimalikult suurel määral, seda tõlkemeetodit kasutatakse tihti kohanimede tõlkimiseks (Aixelá 1996: 61). Kohanimede tõlkimist analüüsitakse selles magistritöös ajaloo reaalide tõlkimisest eraldi, aga kordamist on viis korda kasutatud ka analüüsitavate ajaloo reaalide puhul. Siin on välja toodud kolm näidet kordamise kohta.

Kõik reaaliid, mille tõlkimiseks on kasutatud ainult kordamist, kuuluvad materiaalse kultuuri kategooriasse. Näites 22a on tegemist mõõtühikuga, näites 23a on tegemist elamutüübiga ja näites 24a on tegemist ordule alluva territooriumiga.

(22) „[...] mitme **versta** kaugusele [...]“ (lk 98)

(22a) „[...] *from several hundred **versts** [...]*“ (lk 97)

(23) „Ta võttis rüütli vastu **dörnses** [...]“ (lk 98)

(23a) „*He received the knight in the **dörnse** [...]*“ (lk 97)

(24) „[...] Sitsiilia ja Calabria generaalpretseptori valitsetud **balleis** ...“ (lk 155)

(24a) „[...] *the **ballei** administered by the General Perceptor of the Teutonic Order in Sicily and Calabria.*“ (lk 154)

Tekstisisene selgitus

Tekstisisest selgitust kasutatakse siis, kui teistest tõlkemeetoditest jääb mõne reaali puhul väheks, ja selleks, et reaal oleks arusaadav lisab tõlkija juurde ka tekstisisese selgituse (Aixelá 1996: 62). Tekstisisest selgitust tuvastati analüüsitavas korpuses kuus korda, kuid seda on alati kasutatud koos mõne teise tõlkemeetodiga, mistõttu on mõned selle näited toodud välja kombineeritud tõlkemeetodite all.

Asendavad tõlkemeetodid

Täielik üldistus

Täielikku üldistamist kasutatakse juhul, kui tõlkija ei leia reaalele sihtkeeles arusaadavat vastet ja otsustab reaali asendada mõne neutraalsema terminiga (Aixelá 1996: 63). Analüüsitavate terminite hulgas tuvastati täielikku üldistust 20 korda.

Näites 25a on 'harkpüssist', mida sõnaveeb defineerib kui „laskmisel harkjalale toetuvat käsitulirelva 14.–16. Sajandil“ (EKI ühendsõnastik 2025 *sub* harkpüss), saanud lihtsalt 'tulirelv'.

(25) „[...] mõistis **harkpüssi** laadida ja lasta [...]“ (lk 12)

(25a) „[...] *knew how to load and shoot a firearm* [...]“ (lk 10)

Näites 26a on 'apteeginapsist' saanud lihtsalt ravitsev nõiajook. Terminist *medical potion* on küll aru saada, et tegemist peaks olema mingi ravi otstarbel tarbitava joogiga, kuid tõlkest jääb välja asjaolu, et tegemist on alkoholiga.

(26) „[...] kes ikka oskab liigse joodud õlle vastu mõne hea **apteeginapsi** pakkuda [...]“ (lk 14)

(26a) „[...] *who always had some good medical potion for overindulgence in beer* [...]“ (lk 12)

Näidetes 27a ja 28a on sõna 'raad', mida sõnaveeb defineerib kui „keskajast pärinevat linna valitsus- ja kohtuasutust“ (EKI ühendsõnastik 2025 *sub* raad), tõlgitud sõnaga *council*, millel puudub sarnane ajaloo koloriit.

(27) „Tallinna **raad** soovitab Untherraineri oksa tõmmata.“ (lk 8)

(27a) „*The Tallinn Council recommends that Untherrainer be hanged.*“ (lk 7)

(28) „**Raevangla**“ (lk 222)

(28a) „**The Council Prison**“ (lk 221)

Piiratud üldistus

Piiratud üldistamist kasutatakse juhul kui tõlkija ei leia reaali sihtkeeles arusaadavat vastet ja otsustab reaali asendada mõne teise lähtekultuuri elemendiga, millest sihtkeele lugeja paremini aru saaks (Aixelá 1996: 63). Piiratud üldistamist tuvastati Hargla teose tõlkimisel seitse korda.

Näidetes 29a ja 30a on 'saun' asendatud sihtkeelsele lugejale tuttavamate terminitega.

(29) „[...] ja küllap ajab üks kõva **saun** needki tema peast [...].“ (lk 15)

(29a) „[...] *and maybe a proper **steam-bath** might drive them out of his head [...]*“ (lk 13)

(30) „[...] kus asusid igasugused kõrvalehitised, nunnade **saun**, pruulikoda [...]“ (lk 75)

(30a) [...] *which contained all kinds of outbuildings, including the nuns' **bathhouse**, the brewhouse [...]*“,“ (lk 74)

Näites 31a on kaduma läinud asjaolu, et raesulane töötas just rae teenistuses.

(31) „Peale paari üksiku talumehe ja **raesulase** [...]“ (lk 187)

(31a) „*Apart from a couple solitary peasants and **farmhands** [...]*“ (lk 186)

Asendamine sihtkultuuri terminiga

Selle tõlkemeetodi käigus asendatakse lähtekeele reaal mõne sihtkeele reaaliga (Aixelá 1996:63–64). Asendamist tuvastati analüüsitavas korpuses viis korda.

Näites 32a on termini 'linnavõim' asemel kasutatud ingliskeelset reaali *town fathers*. Sarnast terminit, *city father*, seletatakse kui linna valitseva võimu liikmeid (Cambridge Dictionary *sub city father*).

(32) „[...] **linnavõim** aga tõrkus.“ (lk 7)

(32a) „[...] *the **town fathers**, however, rejected it.*“ (lk 6)

Näites 33a on termin 'junkur', mis on sõnaveebis defineeritud kui Preisi maa-aadlik (EKI ühendsõnastik *sub* junkur), asendatud terminiga *squire*, mida defineeritakse kui vanasti inglismaal küla ümbruses palju maad omanud inimest (Cambridge Dictionary *sub* squire).

(33) „Tema isa olnud vist tavaline **junkur** kusagil Colbergi kandis [...]“ (lk 137)

(33a) „*Seems his father was an ordinary squire [...] somewhere down Colberg way* [...]“ (lk 136)

Lisaks sellele on tõlkes saanud 'kaljast' *small beer* (lk 226), 'linnakirjutaja' on tõlgitud *town clerk* (lk 154) ja 'raekirjutaja' on tõlkes lihtsalt *clerk* (lk 248).

Väljajätmine

Väljajätt on pigem haruldane tõlkemeetod, mida tõlkija võib kasutada juhul, kui tundub, et reaalsõnaks sihtkeele lugejalt arusaamiseks liiga suurt pingutust (Aixelá 1996: 64). Väljajätmist tuvastati Hargla teose tõlkimisel ühe korra.

(35) „[...] kõige parem kui see on rae tunnistähga apteek, **raeapteek**.“ (lk 38)

(35a) „[...] *it's best if it has the Council's seal of approval.*“ (lk 36)

Kombineeritud tõlkemeetod

Näites 36a on kombineeritud tunnustatud tõlge *the Great Guild* ja tekstisisene selgitus *of merchants*.

(36) „Hiljuti oli valminud uus ja uhke **Suurgildi** hoone [...]“ (lk 7)

(36a) „*The grand new Guildhall of the **Great Guild of merchants** had recently been completed [...]*“ (lk 5)

Näites 37a on kombineeritud kopeerimine *the marstall* ja tekstisisene selgitus *the town stables*.

(37) „[...] **marstalli** relvameistri sell Michel [...]“ (lk 18)

(37a) „[...] *Michel - the apprentice gunsmith of the **marstall, the town stables*** [...]“
(lk 16)

Näites 38a on kombineeritud täielik üldistus ('rataskaevust' saab *the well*) ja tekstisisene selgitus rataskaevu olemuse kohta.

(38) „Hilisemast ajast on teada legend **rataskaevus** elanud mingist pahast vaimust [...]“ (lk 9)

(38a) „*A later legend is known of some evil spirit that lived in the **well (the kaev by the name Rataskaev, literally wheel well or windlass well)*** [...]“ (lk 7)

3.2 Kohanimede analüüs

3.2.1 Kohanimede kategooriad

Selle magistritöö raames analüüsitavad kohanimed jagati gruppideks Eesti Õigekeelsuskäsiraamatus (2022) välja pakutud kohanimede kategooriate järgi. Indrek Hargla teosest valiti välja 68 Eestiga seotud kohanime, mis on esitatud tabeli kujul lisa 2. Teosest valitud kohanimed jagunesid viide kategooriasse: maad, paikkonnad ja alad, linnad ja külad, väikekohad, territooriumi haldusüksused ja maastikuesemed.

Tabel 3. Indrek Hargla teoses esinevate kohanimede kategooriad

Maad, paikkonnad, ja alad	1
Linnad ja külad	3
Väikekohad	51
Territooriumi haldusüksused	4
Maastikuesemed	9

Tabelis 3 on näha, et teoses „Apteeker Melchior ja Rataskaevu viirastus“ esinevate Eesti kohanimede hulgas oli kõige rohkem väikekohtade kategooriasse kuuluvaid nimesid, mille hulka kuuluvad näiteks tänavanimed, kirikud, kloostrid, sillad, mõisad, tornid, linnaosad jne. Väikekohad moodustavad üle poole analüüsitavatest kohanimedest, mis ei ole üllatav, sest raamatu tegevus toimub Tallinna piirides ja seal räägitaksegi peamiselt Tallinnas asuvatest väikekohtadest. Teiste kategooriate esindajaid on tunduvalt vähem, kõige vähem on neid aga maade paikkondade ja alade kategoorias, sinna kuulub ainult üks Eestiga seotud kohanimi.

3.2.2 Kohanimede tõlkemeetodid

Selles magistritöös analüüsiti kohanimede tõlkimist Lincoln Fernandese tõlkemeetodite tüpoloogia põhjal. Fernandese (2006: 50–56) tüpoloogiasse kuulub kümme tõlkemeetodit: sõna-sõnaline tõlkimine, kopeerimine, transkribeerimine, asendamine, nime loomine, kustutamine, lisamine, grammatiline nihe, fonoloogiline asendus ja tunnustatud tõlge. Neist tõlkemeetoditest tuvastati analüüsitavas korpuses kuute: sõna-sõnaline tõlkimine, kopeerimine, asendamine, kustutamine, lisamine ja tunnustatud tõlge.

Tabel 4. Indrek Hargla teoses esinevate kohanimede tõlkemeetodid

Tunnustatud tõlge	14
Sõna-sõnaline tõlkimine	46
Kopeerimine	45
Lisamine	10
Asendamine	1
Kustutamine	2

Mitme kohanime puhul oli kasutatud rohkem kui ühte tõlkemeetodit. Mitme tõlkemeetodi kasutamist esines peamiselt selliste kohanimede puhul, millel on lisaks

nimetuumale ka liigisõna ning nimetuuma ja liigisõna edasiandmiseks kasutati erinevaid tõlkemeetodeid. Kõige rohkem oli kasutatud sõna-sõnalist tõlkimist, mida esines 46 korral ja mida kasutati kõige rohkem liigisõnade edasiandmiseks, ja kopeerimist, mida esines 45 korral ning mida kasutati nimetuumade edasiandmiseks. Kusjuures 29 korral oli kopeerimist ja sõna-sõnalist tõlkimist korraga kasutatud. Kõige vähem oli kasutatud kustutamist, mis esines kahe nime puhul, ja asendamist, mida oli kasutatud ainult ühe nime jaoks. Järgmises alapeatükis on nimetatud tõlkemeetodite kasutamist analüüsitud lähemalt konkreetsete näidete varal.

3.2.3 Kohanimede tõlke analüüs

Asendamine

Asendamise käigus vahetatakse lähtetekstis esinev nimi mingi sama funktsiooni kandva vastega (Fernandes 2006: 51). Asendamist tuvastati analüüsitava korpuses ainult ühe korra väikekohtade kategooriasse kuuluva nime puhul. Tõlkijal võis asendamise valimiseks olla mitu põhjust. Näiteks on võimalik, et tõlkija on asendamise kasuks otsustanud selleks, et vältida kordamist. Teiselt poolt on võimalik, et tõlkija eesmärgiks oli tegevuse toimumiskoht lugeja jaoks võimalikult selgeks teha.

Näites 39a on tegemist peatüki tegevuskohti tutvustava lausega, kus lähtetekstis olev üldisem tegevuskoht on tõlkes asendatud täpsema vastega, nimelt asub Casendorpe'i töökoda just Kuninga tänaval.

(39) „**Kuninga tänaval**, punases kloostri, raekojas, Suurgildis“ (lk 243)

(39a) „*Goldsmith Casendorpe's workshop, the Red Convent, the Town Hall and the Guildhall of the Great Guild*“ (lk 242)

Kustutamine

Kustutamine on üpris drastiline tõlkemeetod, mille käigus eemaldatakse kas terve lähtetekstis esinev nimi või osa sellest (Fernandes 2006: 53). Kustutamist kasutatakse peamiselt siis, kui lähtetekstis esinev nimi mängib teksti tegevuses väikest rolli ja selle

edasiandmine ning mõistmine nõuaksid liiga suurt pingutust (*ibid.*). Kustutamist tuvastati analüüsitava korpusel kahel korral (ühel korral kombineeritult teise tõlkemeetodiga), mõlemal puhul kuulus nimi väikekohtade kategooriasse.

Näites 40a on kustutatud ainult kohanime liigisõna ja nimetuum ise on tõlkes kopeeritud. Kuigi liigisõna 'mägi' on tõlkes kustutatud, on siiski edasi antud asjaolu, et Toompea asub muust tegevuspaigast kõrgemal. Võimalik, et tõlkija vältis liigisõna otsetõlget, sest see oleks võinud sihtkultuuri lugejale tekitada kujutluspildi palju suuremast kõrgendikust.

(40) „[...] olid üheskoos käinud kooliteed **Toompea mäest** üles [...]“ (lk 27)

(40a) „*They had walked the path to school up on **Toompea** together [...]*“ (lk 25)

Näites 41a on kohanimi 'Rataskaevu tänav' tervikuna kustutatud, selle asemel on rohkem rõhku asetatud kohanimele 'Mäealune tänav', ning lauset tervikuna on suuremal määral ümber kirjutatud.

(41) „[...] sattunud almustekorviga ka **Rataskaevu tänavasse**, mida tol ajal hüüti küll Mäealuseks tänavaks, sest meie uhket ratastega kaevu siis siin veel ei olnud.“ (lk 90)

(41a) „[...] *turned up with his alms-basket in Mäealune Street - as it was called before the well was dug [...]*“ (lk 89)

Lisamine

Selle tõlkemeetodi puhul lisatakse lähtetekstis esinevale kohanimele informatsiooni, mis muudab nime lugejale arusaadavamaks (Fernandes 2006: 53). Lisamist tuvastati Hargla teose ingliskeelses tõlkes kümnel korral, seitsmel korral oli tegemist väikekohaga, ühel korral linna või külaga, ühel korral maastikuesemega ja ühel korral territooriumi haldusüksusega. Huvitav on mainida ka seda, et lisamine oli alati kombineeritud mõne teise tõlkemeetodiga, milleks oli enamasti kopeerimine.

Näites 42a on nimed ise kopeeritud ja neile on juurde lisatud täpsustus selle kohta, mis keeles neid nimesid kasutati.

(42) „[...] Pirital, mida toona **Maarjaoruks** ehk **Mariendaliks** kutsuti [...]“ (lk 7)

(42a) „[...] *at Pirita - which in those days was called **Maarjaorg in Estonian and Mariendal in Swedish** [...]*“ (lk 6)

Näites 43a on nimetuum antud edasi tunnustatud tõlkevastega, millele on lisatud täpsema asukoha selgitus. Selgitus tundub siin ka vajalik, sest lihtsalt pühaku nime inglise keelde tõstmine võib sihtkeele lugejale arusaamatuks jääda. Eesti keeles on kohanimi Niguliste hästi tuntud ja seega ei tekita ka segadust.

(43) „[...] **Niguliste** ja Seppade tänava taga on palju soppe, varjatud hoove ja kangialuseid [...]“ (lk 48)

(43a) „*Behind **St Nicholas’s Churchyard and Seppade Street** there are many shadowy courtyards and vaulted passages*“ (lk 46)

Näites 44a on nimetuum 'Nunnadetagune' kopeeritud ja sellele on lisatud ingliskeelne selgitus, mis muudab nime sisu arusaadavaks ka ingliskeelsele lugejale.

(44) „[...] mis asus Louenschede ja Quad Dacki vahel ja mida hüüti **Nunnadetaguseks torniks.**“ (lk 76)

(44a) „[...] *the **Nunnadetagune, the ‘tower behind the nunnery’**, which was between the Louenschede and Quad Dack Towers.*“ (lk 75)

Tunnustatud tõlge

Tunnustatud tõlke puhul on lähtetekstis esineval nimel olemas sihtkeelne ametlik tõlge, seda meetodit kasutatakse peamiselt tähtsate ajalooliste isikunimede ja geograafiliste nimede tõlkimisel (Fernandes 2006: 55). Tunnustatud tõlget tuvastati analüüsitavas korpuses 14 korda, ühel korral on tegemist maastikuesemega, ühel korral maa, paikkonna või alaga ja ülejäänud kordadel väikekohaga. Neljal korral on tunnustatud tõlget kasutatud omaette, ühe korra on see kombineeritud lisamisega ja ülejäänud kordadel on see kombineeritud sõnasõnalise tõlkimisega.

Näites 45a on kasutatud ajaloolise territooriumi 'Liivimaa' tunnustatud tõlget *Livonia*.

(45) „Issanda aastal 1419 olid **Liivimaal** pisut rahulikumaid ajad.“ (lk 7)

(45a) „*THE YEAR OF Our Lord 1419 saw somewhat more peaceful times in **Livonia.***“
(lk 5)

Tunnustatud tõlget on 10 korral kasutatud just pühaku nime edasiandmiseks näiteks kirikute ja kloostrite nimedes. Näidetes 46a kuni 49a ongi näha pühakute nimede tunnustatud tõlked.

(46) „Peagi alustasid ka dominiiklased **Püha Katariina kiriku** laiendamist.“ (lk 7)

(46a) „*The Dominicans had begun the extension of **St Catherine’s Church.***“ (lk 5)

(47) „Linnamüür [...] vajab nüüd veel tugevdamist **Püha Miikaeli kloostri** kohal.“ (lk 7)

(47a) „*The town walls [...] now needed even more reinforcement around **St Michael’s Convent.***“ (lk 5)

(48) „Eks peaks vist **Püha Barbara kalmistu** surnukambrisse viima [...]“ (lk 49)

(48a) „*I guess we should take him to **the mortuary at St Barbara’s*** [...]“ (lk 47)

(49) „[...] savitiikidest mööda **Püha Johannese hospitali** poole [...]“ (lk 184)

(49a) „[...] *past the clay-ponds to **St John’s Hospital*** [...]“ (lk 183)

Tunnustatud tõlget on kasutatud veel ka vaatamisvääruste tõlkimise puhul. Näidetes 50a ja 51a on tegemist Eesti vaatamisväärustega, millele on olemas turismitekstides kasutatavad tunnustatud tõlked.

(50) „Koos lõbutsesid nad linnarahva seas **Raekoja platsil** [...]“ (lk 29)

(50a) „*Together they made merry in **Town Hall Square*** [...]“ (lk 27)

(51) „[...] kohtuhärra võiks end ise **raekoja torni** külge riputada [...]“ (lk 183)

(51a) „[...] *the Magistrate could go hang himself in **the Town Hall tower*** [...]“ (lk 182)

Üks kord esineb analüüsitavate nimede hulgas ka välisriigi linna tunnustatud tõlget. Raamatus ja selle tõlkes esines välisriikide ja nende linnade tunnustatud tõlkeid muidugi rohkem, aga neid kohanimedid ei lisatud analüüsitabelisse, sest selle magistritöö eesmärgiks oli Eesti kohanimedede analüüsimine. Näites 52a on välisriigi linna nimi osa Eesti kohanimest, selle tõlkimisel on kasutatud nimetuuma tunnustatud tõlget ja liigisõna sõna-sõnalist tõlkimist.

(52) „[...] siit ida poole jäi linna võllas **Jeruusalemma mäel** [...]“ (lk 204)

(52a) „*To the east stood the gallows of **Jerusalem Hill*** [...]“ (lk 203)

Kopeerimine

Kopeerimise käigus võetakse lähtetekstis esinev nimi tõlkesse üle ilma muudatusteta (Fernandes 2006: 51). Kopeerimist tuvastati analüüsitavas korpuses 45 korda. Üheksal korral on seda kasutatud omaette ja 36 korral on see kombineeritud mõne teise tõlkemeetodiga, peamiselt on seda kasutatud koos sõna-sõnalise tõlkimisega, mõnel korral on aga kasutatud ka lisamist.

Näidetes 53a ja 54a on kohanimedede edasiandmiseks kasutatud ainult kopeerimist.

(53) „[...] paemurdude poole ja edasi **Viru** ja **Tartu** poole.“ (lk 184)

(53a) „*to the shale quarry and on towards **Viru** and **Tartu***.“ (lk 183)

(54) „[...] kohalikud rootslased ning mõned **Tallinna** ja **Toompea** kaupmehed [...]“ (lk 7)

(54a) „[...] *the local Swedes and several merchants of **Tallinn** and **Toompea*** [...]“ (lk 6)

Näidetes 55a, 56a ja 57a on nimetuum kopeeritud ja liigisõna tõlgitud. Liigisõnade tõlkimise kohta ei ole kindlaid reegleid (Eki teatmik 2023), mõned tõlketeadlased aga leiavad, et liigisõna tõlkimata jätmine võib teksti mõistmise sihtkeele lugejale raskemaks muuta (Nord 2003: 184). Analüüsitavas korpuses on liigisõna alati edasi antud kas tõlgituna või seletuse kujul, liigisõna kopeerimist siin ette ei tulnud.

(55) „Üks levinumaid legende **Rataskaevu tänavast** pajatab majast, kus kurat pulmi pidas [...]“ (lk 9)

(55a) „*One of the most widespread legends concerning **Rataskaevu Street** tells of a house where the devil held a wedding [...]*“ (lk 7)

(56) „[...] kes nüüd on maetud **Seppade värava** taga asuva Barbara kabeli surnuaiale [...]“ (lk 17)

(56a) „[...] *who was now buried in the graveyard of St Barbara’s Chapel behind the **Seppade Gate** [...]*“ (lk 15)

(57) „See Magdalena rääkis ju ka **Zegheni torni** juures saunas [...]“ (lk 42)

(57a) „*Magdalena, too, said in the public baths at the **Zeghen Tower** [...]*“ (lk 39)

Näites 58a on kopeerimist kombineeritud nii lisamise kui sõna-sõnalise tõlkimisega. Nimetuum 'Toompea' on kopeeritud, liigisõna 'värav' on tõlgitud ja sellele on lisatud selgitus, mis täpsustab, et Toompea asub mäe otsas.

(58) „**Toompea värav** on kinni [...]“ (lk 48)

(58a) „*The gate up to Toompea is closed [...]*“ (lk 46)

Sõna-sõnaline tõlkimine

Sõna-sõnalist tõlkimist ehk otsetõlget kasutatakse selliste nimedega, mille puhul on oluline nimetuuma tähenduse edasiandmine (Fernandes 2006: 50). Hargla teose tõlkes tuvastati kohanimede tõlkimist 46 korral. Seitsmel korral on seda kasutatud omaette ja 39 korral on seda mõne teise tõlkemeetodiga kombineeritud. Kui sõna-sõnalist tõlkimist on kombineeritud teiste tõlkemeetoditega on tõlkimise eesmärgiks alati liigisõna tähenduse edasiandmine. Kuna sõna-sõnalise tõlkimise kombineerimist teiste tõlkemeetoditega on eelmistes näidetes juba demonstreeritud (näited 46–49, 52, 55–58), siis neid näiteid siin rohkem välja ei tooda.

Näidetes 59a ja 60a on kogu kohanimi sõna-sõnalise tõlkega edasi antud ja ühe kohanime kohta on kahes kohas kasutatud erinevat tõlget. Siin on huvitav mainida ka seda, et kummalgi

korral ei ole kasutatud Rannavärava ametlikku turisminime, mis oleks *the Great Coastal Gate* (vaatavanalinna.ee). Näidetes 61a ja 62a on samuti kasutatud sõna-sõnalist tõlget üksinda. Kuna neil neljal näitel on ühiseks jooneks asjaolu, et nimetuuma ja liigisõna on kokku kirjutatud, on võimalik, et tõlkija on otsustanud nimetuuma ja liigisõna lahutamise asemel kogu nime inglise keelde tõlkida. Peab aga tõdema, et see tõlkemeetod ei ole püsivalt kasutusel terve teose jooksul, näiteks 'Saunatorn' on tõlgitud kui *the Saun Tower*.

(59) „Koos olid nad jooksnud **Rannavärava** taha [...]“ (lk 29)

(59a) „*Together they had run beyond the Seaward Gate* [...]“ (lk 27)

(60) „[...] kiirustas Melchior läbi **Rannavärava** ja seadis sammud sadamast idasse [...]“ (lk 115)

(60a) „*Melchior hurried through the Coast Gate and set his steps towards that part of town to the east of the harbour* [...]“ (lk 114)

(61) „[...] Dorothead nähti ühel päeval tulevat **Karjavärava** veski juurde[...]“ (lk 149)

(61a) „[...] *Dorothea was seen one day arriving at the mill at the Cattle Gate* [...]“ (lk 147)

(62) „[...] mõtliku näoga läbi linnasagina ja **Saviväravate** juurest välja [...]“ (lk 184)

(62a) „[...] *through the bustling town with a thoughtful mien and out through the Clay Gate* [...]“ (lk 183)

Näidetes 63a, 64a ja 65a on tegemist pigem kujundlike hüüdnimedega, millest arusaamisel on nimetuuma tähendus oluline.

(63) „**Punaseks kloostriks** kutsuti Tallinna linnas üht tagasihoidliku välimusega kahekordset maja [...]“ (lk 66)

(63a) „*What was known as the Red Convent in Tallinn was a modest-looking two-storey house* [...]“ (lk 65)

(64) „[...] liivaluidete ja mändide taha jäi **mädajärv**, kuhu hukatute surnukehasid visati.“
(lk 204)

(64a) „[...] *past the dunes and the pines, was a swampy lake where the corpses of the executed were thrown.*“ (lk 203)

(65) „Teeäärset salu hüüti **timukaaiaks** [...]“ (lk 204)

(65a) „*The grove by the roadside was called the **Hangman's Garden*** [...]“ (lk 203)

3.3 Järeldused

Analüüsitava ajaloorealide tõlkimiseks kasutati lingvistilist tõlget, tunnustatud tõlget, tekstisest selgitust, kordamist, täieliku üldistust, piiratud üldistust, asendamist sihtkultuuri terminiga ja väljajätmist. Reaalide tõlkimisel oli 55 korda kasutatud säilitavat ja 33 korda asendavat tõlkemeetodit, mis tähendab, et tõlkija on eelistanud lähtekultuuri säilitada. Tõlkemeetodid, mida ajaloorealide tõlkimisel ei kasutatud, olid sünonüüm, reaali lisamine, kompenseerimine, tekstiväline selgitus ja ortograafiline adapteerimine.

Erinevalt varasematest uuringutest ei ole siin analüüsitavas tõlkes tekstivälist selgitust ja ortograafilist adapteerimist üldse kasutatud. Ortograafiline adapteerimine võis Vid ja Žagar-Soštarici (2021: 251) analüüsitud tõlgetes populaarseks osutada selle tõttu, et nende analüüsitav tõlge oli vene-inglise suunaline ja mõlemas keeles on erinevad tähestikud. Kuna eesti ja inglise keeles kasutatakse sama tähestikku ei ole ortograafiline adapteerimine vajalik. Tekstivälise selgituse asemel on tõlkija siin teoses eelistanud tekstisest selgitust. Tekstiväline selgitus oleks tegelikult võinud mõnes kohas kasulikuks osutada, näiteks reaali 'raad' puhul. Võibolla arvas tõlkija, et tekstivälise selgituse lisamine segaks lugemist rohkem kui see teksti mõistmisele kaasa aitaks. Teisalt on ka võimalik, et selliseid selgitusi oleks teoses vähe vaja läinud ja tõlkija otsustas neid selle tõttu mitte lisada.

Sarnaselt varasematele uuringutele on ka selles analüüsitavas tõlkes osutunud väga populaarseks lingvistiline tõlge ja nii varasemate uuringute puhul kui ka selles tõlkes on eelistatud säilitavaid tõlkemeetodeid. Võimalik, et säilitavate meetodite kasutamisega on üritatud sihtkeele lugeja jaoks luua mingil määral eksootiline õhkkond.

Kohanimedele tõlkimiseks kasutati kopeerimist, tõlkimist, tunnustatud tõlget, lisamist, kustutamist ja asendamist. Kohanimedele tõlkimiseks oli 47 korral kasutatud ka kombineeritud tõlkemeetodit. Üldjuhul oli nimetuuma tõlkimiseks kasutatud ühte ning liigisõna jaoks teist tõlkemeetodit. Enamasti kasutati nimetuuma tõlkimisel kopeerimist (Mäealune tänav – *Mäealune Street*) või tunnustatud tõlget (Püha Katariina kirik – *St Catherine's Church*) ja liigisõna puhul kasutati peamiselt sõna-sõnalist tõlkimist. Kopeerimine võis olla nii populaarne selle tõttu, et teoses on tegemist kohanimedega, mis on Tallinnas päriselt olemas. Seega võis tõlkija püüda neid võimalikult palju säilitada, et lugejatel oleks võimalik need ära tunda kui nad Eestisse reisima peaksid. Kuigi nimedele tõlkemeetodite tüpoloogial ei olnud säilitavate ja asendavate meetodite liigitust, võime öelda, et ka nimedele puhul eelistas tõlkija lähtekultuuri pigem säilitada, sest kopeerimine, mis oli nimetuumade tõlkimisel kõige populaarsem tõlkemeetod, tähendab nime üleviimist sihtteksti samal kujul nagu see ilmub lähtetekstis. Tõlkemeetodid, mida ei kasutatud, olid fonoloogiline asendus, grammatiline nihe, nime loomine ja transkribeerimine.

Varasemate uuringute põhjal püstitatud hüpotees, et siin analüüsitava tõlkes on nimedele tõlkimisel kõige populaarsemaks tõlkemeetodiks sõna-sõnaline tõlkimine ja, et transkribeerimine selles uurimistöös nii populaarne ei ole, osutus tõeks. Huvitav on ka asjaolu, et selles uurimistöös osutus kopeerimine nimedele tõlkimisel üheks kõige populaarsemaks tõlkemeetodiks, Amini (2022: 57) ning Cabrera ja Mi (2023: 237) analüüsitud tõlgetes ei olnud seda aga üldse kasutatud. See erinevus võib tuleneda asjaolust, et Amini ning Cabrera ja Mi analüüsivad tõlkesid hiina-inglise suunalised ning mõlemas keeles kasutatakse erinevat tähestikku, seega muudaks kopeerimine nime sihtkeeles loetamatuks. Selles uurimistöös analüüsitud tekst oli aga eesti-inglise suunaline ning selle tõttu oli ka kopeerimine populaarsem.

Kokkuvõte

Selle magistritöö eesmärk oli teada saada, kuidas analüüsitava teose tõlkija on lahendanud eesti kultuuriga seotud reaali inglise keelde tõlkimisega kaasnevad probleemid. Uurimisküsimused olid järgmised:

1. Milliseid tõlkemeetodeid – säilitavaid või asendavaid – eelistab tõlkija Eesti ajalugu kujutavate reaali tõlkimisel?
2. Milliseid tõlkemeetodeid eelistab tõlkija Eesti kohanimede tõlkimisel?

Uurimistöö koosnes kahest teoreetilisest peatükist ja ühest analüüsi peatükist. Esimeses teoreetilises peatükis käsitleti ajaloo reaale, kultuuri reaali kategooriaid, nende tõlkemeetodeid ja varasemate uurimistööde tulemusi. Teises peatükis käsitleti nime mõistet, kohanimede liigitamist, nimede tõlkemeetodeid ja varasemate uurimistööde tulemusi. Analüüsi peatükk oli kolmeks jagatud, esimeses osas analüüsiti ajaloo reaali tõlkimist, teises osas kohanimede tõlkimist ja viimases osas olid välja toodud analüüsi järeldused.

Ajaloo reaali liigitamiseks kasutati selles uurimistöös Peter Newmarki reaali kategooriaid ning kasutatud tõlkemeetodite määramisel lähtuti Javier Franco Aixelá reaali tõlkemeetodite tüpoloogiast. Kohanimede liigitamiseks kasutati “Eesti Õigekeelsuskäsiraamatu” (2022) kohanimede kategooriaid, ning kasutatud tõlkemeetodid määrati Lincoln Fernandese nimede tõlkemeetodite tüpoloogia põhjal. Analüüsitud terminite alla kuulus 80 Eesti ajaloo seotud reaali ja 68 kohanime.

Ajaloo reaali tõlkimisel oli rohkem kasutatud säilitavaid tõlkemeetodeid, neid oli kokku kasutatud 55 korda. Kõige populaarsem tõlkemeetod oli lingvistiline tõlge, mida kasutati 33 korda. Tunnustatud tõlget kasutati 11 korda, tekstisest selgitust kuus ja kordamist viis korda. Asendavaid tõlkemeetodeid kasutati kokku 33 korda. Täielikku üldistust kasutati 20 korda, piiratud üldistust seitse korda, asendamist sihtkultuuri terminiga viis korda ja välja jätmist üks kord. Ajaloo reaali tõlkimiseks kasutati kaheksa korda ka kombineeritud tõlkemeetodit, mille puhul kombineeriti kuuel korral kahte säilitavat tõlkemeetodit ja kahel korral ühte säilitavat ja ühte asendavat tõlkemeetodit.

Kohanimede tõlkimiseks oli kõige rohkem kasutatud tõlkimist (46 korda) ja kopeerimist (45 korda). Tunnustatud tõlget kasutati 14 korda, lisamist 10 korda, kustutamist kaks korda ja asendamist üks kord. 47 korral oli kasutatud ka kombineeritud tõlkemeetodit,

mille puhul oli enamasti nimetuuma tõlkimiseks kasutatud ühte ja liigisõna tõlkimiseks teist tõlkemeetodit. Kõige populaarsem tõlkemeetodite kombinatsioon oli kopeerimine + sõnasõnaline tõlkimine, kusjuures kopeerimist oli kasutatud nimetuuma jaoks ja tõlkimist liigisõna jaoks.

See uurimistöö keskendus ühe Indrek Hargla romaani tõlke analüüsile. Tulevikus oleks huvitav uurida mõlemat Apteeker Melchiori sarja inglise keelset tõlget võrdlevalt, sest mõlemal on erinev tõlkija.

Kasutatud kirjandus

- Aixelá, Javier Franco 1996. Culture-specific Items in Translation. — Alvarez, Roman; Claramonte, María Carmen África Vidal. Translation Power Subversion. i.k: Multilingual Matters, 52-78.
- Amini, Mansour *et al* 2022. Strategies in Translation of Geographical Names in the Novel *Journey to the West*. *International Online Journal of Language, Communication, and Humanities* 2: 44–62, doi: 10.47254/insaniah.v5i2.174
- Cambridge Dictionary. Vaadatud 11.05.2025 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>
- Eesti ilukirjanduse andmebaas. Vaadatud 08.05.2025 <http://ilukirjandus.ee/autor/indrek-hargla/>
- Eesti õigekeelsuskäsiraamat 2019. *Algustäheortograafia*. Tallinn: Eesti Keele Instituut. Vaadatud: 26.11.2024 <https://keeleabi.eki.ee/wiki/Algustaheortograafia.html>
- Eesti õigekeelsuskäsiraamat 2022. *Kohad*. Tallinn: Eesti Keele Instituut. Vaadatud 02.12.2024 <https://keeleabi.eki.ee/wiki/Kohad.html>
- EKI teatmik 2023. *Eesti nimed võõrkeelses tekstis*. Tallinn: Eesti Keele Instituut. Vaadatud 28.11.2024 <https://teatmik.eki.ee/teatmik/eesti-nimed-voorkeelses-tekstis/>
- EKI teatmik 2021. *Mis on nimi?* Tallinn: Eesti Keele Instituut. Vaadatud 11.05.2025 <https://eki.ee/teatmik/mis-on-nimi/>
- EKI ühendsõnastik 2025. Vaadatud 11.05.2025 <https://sonaveeb.ee/>
- Estonian Literature Centre. Vaadatud 08.05.2025 <https://www.estlit.ee/>
- Fernandes, Lincoln 2006. Translation of Names in Children's Fantasy Literature: Bringing the Young Reader into Play. *New Voices in Translation Studies* 2: 44–57, doi: 10.14456/nvts.2006.5
- Hargla, Indrek 2010. *Apteeker melchior ja Rataskaevu viirastus*. Tallinn: Varrak.
- Hargla, Indrek 2016. *Apothecary melchior and the Ghost of Rataskaevu Street*. Tõlkinud Christopher Moseley. London: Peter Owen Publishers.
- Kauts, Kadri 2012. Intertektuaalsed ja kultuurispetsiifilised elemendid Jaan Krossi „Paigallenu“ tõlkes inglise keelde. Magistritöö. Tartu Ülikool: filosoofiateaduskond.
- Kivimäe, Jüri 2022. Keel ja ajalugu: Kirjutada Eesti minevikust eesti keeles. *Keel ja Kirjandus* 8-9.

- Mi, Tian; Cabrera, Rodrigo Muños 2023. Reconstruction or collapse of the fantasy world: Translation of the place names in *Journey to the West*. *Hermēneus. Revista de Traducción e Interpretación*, 25: 225-247, doi: 10.24197/her.25.2023.225-247
- Newmark, Peter 1988. *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
- Nord, Christiane 2003. Proper Names in Translations for Children: Alice in Wonderland as a Case in Point. *Meta: Translators' Journal* 1-2: 182-196.
- Paputsevich, Vasil 2022. Translation of Cultural References into Russian and Spanish in the Works of Vasil Bykov. Doktoritöö. Universidad de Granada: Programa de doctorado en Lenguas, Textos y Contextos.
- Rahva Raamat. Vaadatud 08.05.2025 <https://rahvaraamat.ee/et/autorid/indrek-hargla?id=1475877>
- Vaatavalinn. Vaadatud 11.05.2025 <https://vaatavalinn.ee/en/fat-margaret-and-the-great-coastal-gate/>
- Vid, Natalia Kaloh 2017. Translations of *Sovietisms*: A Comparative Case Study of English Translations of Bulgakov's *The Master and Margarita*. *META: Translator's Journal* 62:1, 178-200, doi: doi.org/10.7202/1040472ar
- Vid, Natalia Kaloh; Žagar-Soštaric, Petra 2021. Sovietisms as cultural, social and historical realia in English retranslations of Bulgakov's *The Fatal Eggs*. *Across Languages and Cultures*, 22:2, 233-253, doi: 10.1556/084.2021.00016
- Words Without Borders. Vaadatud 08.05.2025 <https://wordswithoutborders.org/contributors/view/christopher-moseley/>
- Wu, Yu-mei; Wu, Yue-fang 2023. A Study on the Strategies for Translating Place Names in Lingnan Folk Tales with the Perspective of Eco-translatology. *SHS Web of Conference* 159: 1-5, doi: 10.1051/shsconf/202315901022

Summary

Annabel Bremen

Kohanimeede ja Eesti keskaega kujutavate reaalide tõlke analüüs Indrek Hargla kriminaalromaanis „Apteeker Melchior ja Rataskaevu viirastus“

An Analysis of the Translation of Place Names and Culture Specific Items Depicting Medieval Estonia in Indrek Hargla's Crime Novel *Apothecary Melchior and the Ghost of Rataskaevu Street*

Master's Thesis

2025

The aim of this master's thesis was to analyse the translation of place names and culture specific items related to Estonian history in the English translation of Indrek Hargla's crime novel *Apothecary Melchior and the Ghost of Rataskaevu Street* (2010), which was translated into English by Christopher Moseley in 2016. For this purpose, place names and culture specific items related to Estonian history were collected from the book and their translation methods were analysed.

This thesis is divided into three parts. The first chapter provides theoretical background for culture specific items, different methods of categorising them, their translation methods and the results of previous studies in similar fields. The second chapter provides theoretical background for names, different methods of categorising them, their translation methods and the results of previous studies in similar fields. The third chapter is divided into two parts. The first part analysis the translation methods used to translate culture specific items related to Estonian history and the second part analyses the translation methods used to translate place names in Hargla's novel.

This thesis used Javier Franco Aixelá's translation methods along with Peter Newmark's recognised translation to analyse culture specific items and Lincoln Fernandes' translation methods for names to analyse place name translation in Hargla's novel. Aixelá's translation methods are divided into conservative, which includes repetition, orographic adaptation, linguistic (non-cultural) translation, extratextual gloss and intratextual gloss, and substitutive, which includes synonymy, limited universalisation, absolute universalisation, naturalisation, deletion, autonomous creation and compensation. Fernandes' typology

includes ten translation methods: rendition, copy, transcription, substitution, recreation, deletion, addition, transposition, phonological replacement and conventionality.

The analysis found that in translating historical realia, the translator preferred conservative translation methods over substitutive. The most popular translation methods were linguistic translation, which was used 33 times, and recognised translation, which was used 11 times. Substitutive translation methods were used 33 times in the analysed corpus and the most popular method in this group was total universalisation, which was used 20 times. For place name translation, the most popular methods were rendition and copy. Copy was used 45 times and rendition was used 46 times.

LISA 1

Eestikeelses tekstis	Ingliskeelses tekstis	Reaali tüüp	Tõlkemeetod
Vitaalivennad (lk 7)	The Victual Brothers (lk 5)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Tunnustatud tõlge
Linnusefoogtid (lk 7)	Vogts (lk 5)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Vasallid (lk 7)	Vassals (lk 5)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Talurahvas (lk 7)	Peasantry (lk 5)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Suurgild (lk 7)	The Great Guild of merchants (lk 5)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Tunnustatud tõlge + tekstisisene selgitus
Dominiiklased (lk 7)	The Dominicans (lk 5)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Tunnustatud tõlge
Ordu- ja linnamaa piiril (lk 7)	At the boundary where the town's land met that of the Teutonic Order (lk 5)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Lingvistiline tõlge + tekstisisene selgitus
Liivi ordumeister (lk 7)	Master of the Livonian Order himself - the branch of the Teutonic Order based in Toompea - (lk 6)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge + tekstisisene selgitus
Linnakodanik (lk 7)	Townsmen (lk 6)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Linnavõim (lk 7)	The town fathers (lk 6)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Asendamine sihtkultuuri terminiga
Saksa ordu Preisi haru (lk 8)	The Prussian branch of the	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Tunnustatud tõlge

	Teutonic Order (lk 6)		
Thorni (Toruni) rahuleping (lk 8)	Treaty of Thorn (lk 6)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Tunnustatud tõlge
Orduriik (lk 8)	Order's land (lk 6)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Lingvistiline tõlge
Hussiitide sõda (lk 8)	The Hussite War (lk 6)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Tunnustatud tõlge
Liivimaa seisustepäev (lk 8)	Meeting of the Livonian Diet (lk 7)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Tunnustatud tõlge
Tallinna linnaraamat (lk 8)	Tallinn records (lk 7)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Lingvistiline tõlge
Raad (lk 8)	The Council (lk 7)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Täielik üldistus
Rataskaevul (lk 9)	In the well (the <i>kaev</i> of the name Rataskaev, literally wheel well or windlass well) (lk 7)	Materiaalne kultuur	Täielik üldistus + tekstisisene selgitus
Laste ristsõjad (lk 9)	The Children's Crusades (lk 8)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Tunnustatud tõlge
Hansalinn (lk 9)	Hanseatic town (lk 8)	Materiaalne kultuur	Tunnustatud tõlge
Harkpüss (lk 12)	A firearm (lk 10)	Materiaalne kultuur	Täielik üldistus
Ordukindlus (lk 13)	Order's fortifications (lk 11)	Materiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Raehärra (lk 109)	Councillors (lk 108)	Sotsiaalne kultuur	Täielik üldistus

Apteeginaps (lk 14)	Medical potion (lk 12)	Materiaalne kultuur	Täielik üldistus
Apteeginaps (lk 16)	‘Apothecary’s dram’, which he sometimes referred to as his elixir. (lk 14)	Materiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge + tekstisisene selgitus
Apteeginaps (lk 19)	Melchior’s sweet dram (lk 17)	Materiaalne kultuur	Täielik üldistus
Tema magusat apteeginapsi (lk 53)	His sweets (lk 52)	Materiaalne kultuur	Täielik üldistus
Saun (lk 15)	Steam-bath (lk 13)	Materiaalne kultuur	Piiratud üldistus
Saun (lk 75)	Bathhouse (lk 74)	Materiaalne kultuur	Piiratud üldistus
Linnatohter (lk 16)	The town’s physician (lk 14)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Marstall (lk 18)	The <i>marstall</i> , the town stables (lk 16)	Materiaalne kultuur	Kordamine + tekstisisene selgitus
Kohtufoogt (lk 19)	The Magistrate, the Court Vogt (lk 17)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge + piiratud üldistus
Moosekandid (lk 29)	Musicians (lk 27)	Sotsiaalne kultuur	Täielik üldistus
Mustpead (lk 29)	The Brotherhood of Blackheads (lk 27)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Tunnustatud tõlge
Papakoilaskmine (lk 29)	Parrot competition (lk 27)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Maikrahv (lk 29)	May King (lk 27)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Lingvistiline tõlge

Raeapteek (lk 38)	-	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Väljajätmine
Bürgermeister (lk 51)	Burgomeister (lk 49)	Sotsiaalne kultuur	Tunnustatud tõlge
Toomhärra (lk 51)	Canon (lk 49)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Jahukört (lk 53)	Gruel (lk 52)	Materiaalne kultuur	Täielik üldistus
Tsellaarius (lk 54)	The <i>cellarius</i> (lk 53)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Kodukäiad (lk 59)	Ghosts haunting the living (lk 58)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Täielik üldistus
Diele (lk 71)	The hallway (lk 70)	Materiaalne kultuur	Täielik üldistus
Diele (lk 167)	The entrance hall (lk 166)	Materiaalne kultuur	Täielik üldistus
Vasallimõis (lk 77)	The vassal's estate (lk 76)	Materiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Joodud (lk 77)	Drinking session (lk 77)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Joodud (lk 94)	Feasts (lk 92)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Jõulujoodud (lk 149)	Christmas festivities (lk 148)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Pennijoodud (lk 200)	'Penny drinks' (lk 199)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Toop (lk 77)	Stoup (lk 77)	Materiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Kätk (lk 90)	Cradle (lk 88)	Materiaalne kultuur	Piiratud üldistus
Tanu (lk 90)	Coif (lk 89)	Materiaalne kultuur	Piiratud üldistus

Komtuur (lk 98)	The commander (lk 96)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Verst (lk 98)	Versts (lk 97)	Materiaalne kultuur	Kordamine
Dörnse (lk 98)	The <i>dörnse</i> (lk 97)	Materiaalne kultuur	Kordamine
Kanuti lauagildid (lk 109)	The Kanuti Guilds (lk 108)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Kordamine + lingvistiline tõlge
Oldermann (lk 109)	Alderman (lk 108)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Oldermann (lk 199)	The President (lk 198)	Sotsiaalne kultuur	Täielik üldistus
Mündrikud (lk 117)	Bargemen (lk 116)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Koged (lk 119)	The ships (lk 118)	Materiaalne kultuur	Täielik üldistus
Tsunftid (lk 126)	Artisan's guild (lk 125)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Piiratud üldistus
Köster (lk 126)	Parish clerk (lk 125)	Sotsiaalne kultuur	Täielik üldistus
Raevahid (lk 126)	Town guard (lk 126)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Saunikupere (lk 127)	A peasant family (lk 126)	Sotsiaalne kultuur	Täielik üldistus
Junkur (lk 137)	Squire (lk 136)	Sotsiaalne kultuur	Asendamine sihtkultuuri terminiga
Maaõigus (lk 142)	The law of the land (lk 140)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Täielik üldistus
Raemõis (lk 144)	The manor house (lk 142)	Materiaalne kultuur	Täielik üldistus

Diaarium (lk 154)	The daybook (lk 153)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Ballei (lk 155)	The <i>ballei</i> (lk 154)	Materiaalne kultuur	Kordamine
Ordumõis (lk 155)	Order's manor house (lk 154)	Materiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Linnakirjutaja (lk 156)	Town clerk (lk 154)	Sotsiaalne kultuur	Asendamine sihtkultuuri terminiga
Raetohter (lk 165)	Council's doctor (lk 164)	Sotsiaalne kultuur	Täielik üldistus
Raesulane (lk 187)	Farmhand (lk 186)	Sotsiaalne kultuur	Piiratud üldistus
Gildituba (lk 210)	The Guildhall room (lk 209)	Materiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge
Raevangla (lk 222)	The Council Prison (lk 221)	Materiaalne kultuur	Täielik üldistus
Kali (lk 227)	Small beer (lk 226)	Materiaalne kultuur	Asendamine sihtkultuuri terminiga
Risti vennaskond (lk 240)	Brotherhood of the Cross (lk 239)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Lingvistiline tõlge
Raekirjutaja (lk 249)	Clerk (lk 248)	Sotsiaalne kultuur	Asendamine sihtkultuuri terminiga
Pärandiraamat (lk 249)	Legacy inventory (lk lk 248)	Organisatsioonid, tavad ja ideed	Lingvistiline tõlge
Gilditeener (lk 256)	The Guild's attendant (lk 254)	Sotsiaalne kultuur	Lingvistiline tõlge

LISA 2

Eestikeelses tekstis	Ingliskeelses tekstis	Kohanime tüüp/grupp	Tõlkemeetod
Liivimaa (lk 7)	Livonia (lk 5)	Maad, paikkonnad ja alad	Tunnustatud tõlge
Tallinn (lk 7)	Tallinn (lk 5)	Linnad ja külad	Kopeerimine
Niguliste (lk 7)	St Nicholas's (lk 5)	Väikekohad	Tunnustatud tõlge
Püha Katariina kirik (lk 7)	St Catherine's Church (lk 5)	Väikekohad	Tunnustatud tõlge + sõna-sõnaline tõlkimine
Püha Miikaeli klooster (lk 7)	St Michael's Convent (lk 5)	Väikekohad	Tunnustatud tõlge + sõna-sõnaline tõlkimine
Pirita (lk 7)	Pirita (lk 5)	Väikekohad	Kopeerimine
Maarjaorg (lk 7)	Maarjaorg in Estonian (lk 6)	Väikekohad	Kopeerimine + Lisamine
Marienthal (lk 7)	Marienthal in Swedish (lk 6)	Väikekohad	Kopeerimine + Lisamine
Püha Birgitta klooster (lk 7)	St Bridget's Convent (lk 6)	Väikekohad	Tunnustatud tõlge + sõna-sõnaline tõlkimine
Lasnamäe (lk 7)	Lasnamäe (lk 6)	Väikekohad	Kopeerimine
Toompea (lk 7)	Toompea (lk 6)	Väikekohad	Kopeerimine
Rataskaevu tänav (lk 9)	Rataskaevu Street (lk 7)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Rataskaevu tänav (lk 90)	- (lk 89)	Väikekohad	Kustutamine
Quad Dacki torn (lk 11)	The Quad Dack Tower (lk 9)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine

Raehärra järgi nimetatud Hunemanni torn (lk 13)	Tower [...] named in Honour of Hunemann (lk 11)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Louenschedeks nimetatav torn (lk 13)	Louenschede Tower (lk 11)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Lai tänav (lk 14)	Lai Street (lk 12)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Melchiori apteek (lk 16)	Melchior's Pharmacy (lk 14)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Seppade värav (lk 17)	Seppade Gate (lk 15)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Barbara kabel (lk 17)	St Barbara's Chapel (lk 15)	Väikekohad	Tunnustatud tõlge + sõna-sõnaline tõlkimine
Assauwe torn (lk 26)	Assauwe Tower (lk 23)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Karja tänav (lk 27)	Karja Street	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Kuninga tänav (lk 27)	Kuninga Street (lk 25)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Kuninga tänav (lk 243)	Goldsmith Casendorpe's Workshop (lk 242)	Väikekohad	Asendamine
Toompea mägi (lk 27)	Up on Toompea (lk 25)	Väikekohad	Kopeerimine + kustutamine + lisamine
Raekoja plats (lk 29)	Town hall Square (lk 27)	Väikekohad	Tunnustatud tõlge
Rannavärav (lk 29)	Seaward Gate (lk 27)	Väikekohad	Sõna-sõnaline tõlkimine

Rannavärv (lk 115)	Coast Gate (lk 114)	Väikekohad	Sõna-sõnaline tõlkimine
Pika mäe värv (lk 31)	The gate on Pikk Hill (lk 29)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Zegheni torn (lk 42)	Zeghen Tower (lk 39)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Toompea värv (lk 48)	The gate up to Toompea (lk 46)	Väikekohad	Kopeerimine + lisamine + sõna-sõnaline tõlkimine
Niguliste (lk 48)	St Nicholas's Churchyard (lk 46)	Väikekohad	Tunnustatud tõlge + lisamine
Püha Barbara kalmistu (lk 49)	The mortuary at St Barbara's (lk 47)	Väikekohad	Tunnustatud tõlge + sõna-sõnaline tõlkimine
Harju (lk 51)	Harju (lk 49)	Territooriumi haldusüksus	Kopeerimine
Punane klooster (lk 66)	The Red Convent (lk 65)	Väikekohad	Sõna-sõnaline tõlkimine
Köismäe (lk 75)	Köismäe (lk 74)	Väikekohad	Kopeerimine
Nunnadetagune torn (lk 76)	The Nunnadetagune, the 'tower behind the nunnery' (lk 75)	Väikekohad	Kopeerimine + lisamine
Saunatorn (lk 81)	The Saun Tower (lk 80)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Mäealune tänav (lk 221)	Mäealune Street (lk 220)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Jägala lään (lk 98)	Fiefdom of [...] Jägala (lk 96)	Territooriumi haldusüksus	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Pika mäe värvatorn (lk 110)	The gate tower on Pikk Hill (lk 109)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine

Kalamaja (lk 115)	Kalamaja (lk 114)	Väikekohad	Kopeerimine
Tallinna sadam (lk 116)	Tallinn harbour (lk 115)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Seppade värava veski (lk 126)	The mill by the Seppade Gate (lk 125)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Antoniuse mägi (lk 126)	St Anthony's Hill (lk 125)	Väikekohad	Tunnustatud tõlge + sõna-sõnaline tõlkimine
Karjavärv (lk 149)	The Cattle Gate (lk 147)	Väikekohad	Sõna-sõnaline tõlkimine
Raekoja torn (lk 183)	The Town Hall tower (lk 182)	Väikekohad	Tunnustatud tõlge
Varsaallika mõis (lk 183)	The Varsaallika Estate (lk 182)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Martini oja (lk 183)	Martin's Brook (lk 182)	Maastikuesemed	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Savivärvad (lk 184)	The Clay gate (lk 183)	Väikekohad	Sõna-sõnaline tõlkimine
Püha Johannese hospital (lk 184)	St John's Hospital (lk 183)	Väikekohad	Tunnustatud tõlge + sõna-sõnaline tõlkimine
Viru (lk 184)	Viru (lk 183)	Territooriumi haldusüksus	Kopeerimine
Viru (lk 237)	Viru County (lk 236)	Territooriumi haldusüksus	Kopeerimine + lisamine
Tartu (lk 184)	Tartu (lk 184)	Linnad ja külad	Kopeerimine
Apenesi poolsaar (lk 184)	Apenes Peninsula (lk 183)	Maastikuesemed	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Härjapea jõe sild (lk 184)	The bridge over the Härjapea river (lk 183)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine + lisamine

Härmapõllu karjamaad (lk 185)	Härmapõld pasture (lk 184)	Maastikuesemed	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Wulvesøø saar (lk 185)	Wulvesøø, the island (lk 184)	Maastikuesemed	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine + lisamine
Nargensgrundi madalik (lk 186)	The shallows of Nargensgrund (lk 185)	Maastikuesemed	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Hirwenoye sild (lk 191)	Hirwenoye Bridge (lk 190)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Padise (lk 197)	Cistercian abbey at Padise (lk 196)	Linnad ja külad	Kopeerimine + lisamine
Reppeni karjamaa (lk 201)	Reppen's Pastures (lk 200)	Maastikuesemed	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Püha Antoniuse kabel (lk 203)	The Chapel of St Anthony (lk 202)	Väikekohad	Tunnustatud tõlge + sõna-sõnaline tõlkimine
Jeruusalemma mägi (lk 204)	Jerusalem Hill (lk 203)	Maastikuesemed	Tunnustatud tõlge + sõna-sõnaline tõlkimine
Mädajärv (lk 204)	A swampy lake (lk 203)	Maastikuesemed	Sõna-sõnaline tõlkimine
Timukaaed (lk 204)	The Hangman's garden (lk 203)	Maastikuesemed	Sõna-sõnaline tõlkimine
Weylandti mõis (lk 205)	Weylandt Estate (lk 204)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine
Bremeni torni vangla (lk 222)	the prison in the Bremen Tower (lk 221)	Väikekohad	Kopeerimine + sõna-sõnaline tõlkimine

Lõputöö autori kinnitus

Olen lõputöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikatest pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Annabel Bremen

Kuupäev: 11.05.2025

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Annabel Bremen,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kohanimed ja Eesti keskaega kujutavate reaalide tõlke analüüs Indrek Hargla kriminaalromaanis „Apteeker Melchior ja Rataskaevu viirastus““,

mille juhendaja on Terje Loogus, PhD,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Annabel Bremen

11.05.2025